

JAARVERSLAG 2019

Voorwoord

2019 is voor ons een bewogen jaar geweest. Niet alleen organisatorisch, maar ook voor wat betreft onze toezichthoudende taken in een sterk veranderend medialandschap.

In dit jaarverslag nemen we u graag mee in wat zich in 2019 bij het Commissariaat voor de Media (hierna: Commissariaat) en in ons toezichtveld heeft afgespeeld.

Op organisatorisch vlak kan niet onvermeld blijven dat we in 2019 afscheid namen van de voorzitter van het Commissariaat, een van onze commissarissen, en de algemeen directeur. De voorzitter van het Commissariaat nam afscheid vanwege het verstrijken van de wettelijke benoemingstermijn. Aan de andere commissaris werd door de minister ontslag verleend. De algemeen directeur vertrok, met alle waarborgen die zijn vastgelegd in de Gedragscode Integriteit Rijk 2017/2018 en de Gedragscode Integriteit voor het Commissariaat voor de Media, naar een marktpartij.

Op het moment van schrijven van dit jaarverslag vindt, op verzoek van de minister, door ABDTOPConsult een onderzoek plaats naar de governance van het Commissariaat. Ook oriënteren wij ons daarop zelf verder in nauwe samenspraak met het ministerie.

Er zijn het afgelopen jaar artikelen in de media verschenen over de cultuur binnen het Commissariaat, over de bovengenoemde ontwikkelingen met betrekking tot de commissarissen en de algemeen directeur, en over het feit dat het commissariaat zich in het verleden niet altijd aan de eigen interne regels en procedures heeft gehouden.

Dit heeft impact gehad op de organisatie en alle collega's die zich elke dag weer voor het Commissariaat en zijn taken inzetten.

Er zijn verschillende projecten gestart en maatregelen getroffen om herhaling in de toekomst te voorkomen. Hierover kunt u in hoofdstuk 3 van dit verslag meer lezen. Hier willen we alvast mededelen dat er opvolging is gegeven aan de Zbo-evaluatie, die in januari 2019 door PricewaterhouseCoopers (PwC) is opgeleverd, en dat een strategietraject is gestart met het doel een langetermijnvisie te formuleren in relatie tot de ontwikkelingen in het toezichtveld en de toekomstbestendigheid van het Commissariaat.

Ondanks de hierboven genoemde organisatorische uitdagingen, vonden er in 2019 veel inhoudelijke werkzaamheden plaats. We zijn erin geslaagd om de doelen, die gesteld waren in de Toezichtbrief 2019, te realiseren. Er is ingezet op toekomstbestendige nieuwsvoorziening voor de mediaconsument, de transparantie van het media-aanbod is gemonitord, en waar nodig zijn er informele toezichtinstrumenten ingezet of is er formeel gehandhaafd. Er is geïnvesteerd in risicogericht toezicht en er zijn veel gesprekken gevoerd met de sector om nieuwe ontwikkelingen vroegtijdig te signaleren en voor te lichten. Er zijn verschillende adviezen en uitvoeringstoetsen uitgebracht en er zijn nieuwe plannen en strategieën voor 2020 opgesteld.

Wij maken graag gebruik van de gelegenheid om onze waardering uit te spreken voor de veerkracht en inzet die onze medewerkers in 2019 hebben getoond. Wij zijn hier trots op en zijn in 2020 vol ambitie en energie aan de slag gegaan met de uitdagingen die er in ons toezichtveld zijn en de plannen die zijn gemaakt om hier op een doelmatige en efficiënte manier toezicht op te houden.

Renate Litjens
Jan Buné

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inhoudsopgave	3
Kerncijfers Commissariaat voor de Media 2019	4
1 Inleiding	7
1.1 Kernwaarden en basisprincipes	7
1.2 Wettelijke taken en wijze van toezicht houden	7
2 Toezicht in 2019	10
2.1 Toezicht op onze wettelijke taken in 2019	10
2.2 Toezichtthema's in 2019	12
2.3 Highlights Toezicht in 2019	13
2.3.1 Beleid en regels	13
2.3.2 Financieel toezicht	14
2.3.3 Rechtzaken, bestuurlijke rechtsoordelen, inzet toezichtinstrumenten	14
2.3.4 Nieuwe Media	15
2.3.5 Voorlichten en informeren	15
2.3.6 Onderzoeken	16
2.3.7 Adviezen, uitvoeringstoetsen, evaluaties en rapportages	16
3 Bedrijfsvoering, governance en toekomstbestendigheid	18
3.1 Inleiding	18
3.2 Zbo-evaluatie en strategieonderzoeken	18
3.3 Flexibilisering en digitalisering	18
3.4 Governance	19
3.5 Cultuur en samenwerking tussen bestuur en OR	19
3.6 Organisatie en personeel	19
3.7 Commissariaat voor de Media 2025	20
3.8 Financiën	20
3.9 Risicomanagement	21
4. Jaarrekening	23
4.1 Balans per 31 december 2019	23
4.2 Exploitatierekening 2019	25
4.3 Kasstroomoverzicht over 2019	26
4.4 Toelichting op de jaarrekening	27
4.5 Grondslagen voor waardering activa en passiva	27
4.6 Grondslagen voor de bepaling van het resultaat	29
4.7 Toelichting op de balans per 31 december 2019	30
4.8 Toelichting op de exploitatierekening	34
4.9 Overige informatie	36
5. Controleverklaring	39

Kerncijfers Commissariaat voor de Media 2019.

In deze paragraaf worden de kerncijfers van het Commissariaat weergegeven. Naast enkele financiële indicatoren (die betrekking hebben op de werkorganisatie) komt in deze paragraaf het aantal onder toezicht staande instellingen en het aantal toezichtmaatregelen aan bod.

Onderwerp (Bedragen x (€ 1.000))	2019	2018
Netto lasten	6.546	6.620
Netto baten	7.797	7.021
Aandeel toezichtkosten, absoluut	2.731	1.881
Als percentage van netto baten	35%	27%
Aantal onder toezicht staande instellingen (op grond van de Mediawet)**	588	564
Aantal onder toezicht staande programmakanalen	1121	779

**Totaal van alle landelijke, regionale en lokale publieke omroepen, commerciële omroepdiensten en geregistreerde commerciële mediadiensten op aanvraag.

Kengetallen

	2019	2018
Formele toezichtmaatregelen Mediawet	2	2
Formele toezichtmaatregelen Wet op de vaste boekenprijs	0	0
Beslissingen op bezwaar	8	19
Bestuurlijke rechtsoordelen	2	6
Normoverdragende gesprekken	6	3
Waarschuwingen	5	1*
Wob-besluiten	8	1
Toestemmingen nevenactiviteiten (regulier en generiek)	94	102
Aanwijzingen regionale omroepen (nieuw en hernieuwd)	4	8
Totaal geregistreerde commerciële mediadiensten op aanvraag	59**	55
Nieuw geregistreerde commerciële mediadiensten op aanvraag	7	5
Afgemelde commerciële mediadiensten op aanvraag	1	1
Toestemmingen voor evenementenzenders	244	306
Publieksvragen en signalen Mediawet	258	304
Aantal juridische telefonische spreekuren	253	250
Aantal telefonische spreekuren voor lokale omroepen	252	240
Vragen en signalen Vaste boekenprijs (uit publiek en sector)	1.084	1.209
Aantal telefonische spreekuren voor de Vaste boekenprijs	276	271
Aanvragen bekostiging frictiekosten regionale omroepen	5	5

* In 2018 zijn waarschuwingen niet geregistreerd. Pas vanaf 2019 is besloten ook deze informele toezichtsmaatregel te registreren.

** Nieuw aangemelde commerciële mediadiensten op aanvraag zijn: Dplay NL, Film1, Ziggo Sport Totaal, 538plus, Picl, Disney+ en Ziggo Movies & Series.

Aanwijzingen lokale omroepen	2019	2018
Hernieuwde aanwijzingen	30	53
Nieuwe aanwijzingen	12	9
Afgewezen aanvragen	3	8
Intrekkingen	3	7
Gebiedsuitbreidingen/fusie	3	7
Pbo-onderzoeken	1	5
Verlopen aanwijzingen	6	3
Van rechtswege vervallen aanwijzingen	6	8
Aanvraagprocedure stopgezet op verzoek aanvrager	3	5
Onderzoeken start uitzendingen art. 2.68 Mediawet	0	0

Gemeenten met/zonder lokale media-instelling (landelijk)	2019	2018
Gemeenten in Nederland	355	380
Gemeenten met lokale media-instelling	333	346
Gemeenten zonder lokale media-instelling	22	34
Lokale media-instellingen (totaal)	244	247
Lokale media-instellingen voor meerdere gemeenten	57	57

Gemeenten met/zonder lokale media-instelling (per provincie)	Gemeenten in provincie	Gemeenten met lokale publieke media-instelling	% gemeenten met lokale publieke media-instelling
Drenthe	12	10	83
Flevoland	6	5	83
Friesland	18	12	67
Gelderland	51	48	94
Groningen	12	12	100
Limburg	31	30	97
Noord-Brabant	62	62	100
Noord-Holland	47	42	89
Overijssel	25	25	100
Utrecht	24	23	96
Zeeland	13	13	100
Zuid-Holland	54	51	96
Totaal	355	333	94

Gemeentelijke herindeling	2019	2018
Gemeenten heringedeeld	37	14
Nieuwe gemeenten gevormd	12	6

Aantallen toestemmingen commerciële mediadiensten	2019	2018
Verleend	461	103
Nieuw	420	47
Hernieuwd	41	56
Ingetrokken	68*	51
Ontheffingen quota	363**	23

* 67 toestemmingen zijn op verzoek ingetrokken en één toestemming is door het Commissariaat voor de Media ingetrokken.

** Onder andere aan VIMN Netherlands B.V., Discovery Communications Benelux B.V. en Entertainment ROX B.V.

Overig**2019****2018**

Voorlichtingsbijeenkomsten en informerende gesprekken	17	5
Bespreken signalen	151	74
Signalen opgevolgd door telefoongesprek met omroep	8	9
Uitgevers geattendeerd op verplichting melden vaste boekenprijs	10	17

1. Inleiding

Het Commissariaat bepaalt jaarlijks onder andere op basis van consultatie van de sector en andere stakeholders de strategische thema's die centraal staan bij het toezicht in het volgende jaar, bij het adviseren van de minister van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (hierna de minister) en bij het voorlichten van bestaande en nieuwe aanbieders van media-aanbod.

1.1 – Kernwaarden en basisprincipes

Het media-aanbod moet voor de Nederlandse mediaconsument onafhankelijk zijn, het moet toegankelijk zijn en het moet pluriform zijn. Het Commissariaat waarborgt met zijn werk deze drie kernwaarden van het bestel, en draagt daarmee bij aan de verwezenlijking van het principe van de vrijheid van informatie, een van de pijlers onder de democratische rechtsstaat.

Onafhankelijkheid

Onafhankelijkheid van het media-aanbod betekent onder meer dat publieke omroepen volledig vrij moeten zijn om programma's al dan niet uit te zenden. Ze mogen zich daarbij niet dienstbaar maken aan derden. Zowel bij publieke als commerciële media-instellingen mag geen sprake zijn van niet-toegestane beïnvloeding en moet, voor zover binnen de grenzen van de wet (commerciële of politieke) beïnvloeding plaatsvindt, dit voor de kijker of luisteraar glashelder zijn.

Toegankelijkheid

Toegankelijkheid van het media-aanbod houdt in dat alle inwoners van Nederland tegen redelijke kosten en met zo min mogelijk beperkingen toegang hebben tot informatie, en dat aanbieders van media-aanbod toegang hebben tot platforms waarop deze informatie verspreid kan worden. Media-aanbod kan echter ook té toegankelijk en daarmee onveilig zijn. De wetgever wil voorkomen dat minderjarigen blootgesteld worden aan ernstig schadelijke beelden.

Pluriformiteit

Pluriformiteit van het media-aanbod betekent dat een grote verscheidenheid aan onderwerpen op verschillende manieren aan bod kan komen. Er moet ruimte zijn voor afwijkende meningen. Alleen dan kan de mediaconsument goed geïnformeerde keuzes maken en blijven (onder meer in het geval van consumptie van nieuws en andere informatie) de risico's van filterbubbels en echokamers beperkt.

Ondersteunende basisprincipes

Het Commissariaat ziet er in de uitoefening van zijn taak

tevens op toe dat wordt voldaan aan de drie basisprincipes die de kernwaarden van het bestel ondersteunen, te weten:

- het principe dat publiek geld rechtmatig besteed wordt;
- het op transparante wijze verantwoording afleggen over bestedingen en de herkomst van inkomsten of van producten die worden gebruikt in programma's;
- het waarborgen van integriteit doordat raden van toezicht en besturen van publieke media-instellingen zich niet alleen richten op de bedrijfsmatige belangen, maar tevens rekening houden met de publieke belangen die ten grondslag liggen aan de Mediawet.

Het Commissariaat bewaakte bij de uitvoering van zijn werkzaamheden, zo veel mogelijk het gelijke speelveld. Daar waar deze wettelijk verankerde principes worden geschonden, kan het Commissariaat zijn handhavingsinstrumentarium inzetten.

1.2 – Wettelijke taken en wijze van toezicht houden

Het Commissariaat houdt toezicht op de naleving van de Mediawet en de Wet op de vaste boekenprijs. Bij het invulling geven aan onze taak gaan wij uit van het principe van toezicht op maat; we beoordelen per geval de meest effectieve manier waarop problemen die wij signaleren kunnen worden opgelost. Dat kan zijn door te investeren in voorlichting, door beleidsregels op te stellen en deze te consulteren in het veld waardoor het draagvlak onder het beleid vergroot wordt, door 'normoverdragende' gesprekken te voeren met individuele omroepen waarbij we hen wijzen op de eigen verantwoordelijkheid om de wet na te leven, door gesprekken te voeren met de Raden van Toezicht van omroepen – en wanneer dat nodig is ook door sancties op te leggen.

Om ervoor te zorgen dat media-instellingen in overeenstemming met de Mediawet handelen, beschikt

het Commissariaat over verschillende instrumenten. Naast informele instrumenten, zoals een voorlichtend gesprek en een waarschuwing, zijn er ook formele instrumenten die zijn opgenomen in de Mediawet, zoals een boete en een last onder dwangsom. De inzet van deze instrumenten wordt per geval zorgvuldig afgewogen, waarbij rekening wordt gehouden met de aard en de impact van de overtreding en de relevante omstandigheden. In ons toezicht op maat hanteren wij het uitgangspunt: 'zacht als het kan, hard als het moet'.

Ons toezicht is proactief en risico-gestuurd. We identificeren belangrijke problemen die afbreuk doen aan onze kernwaarden onder andere door op eigen initiatief onwenselijke gedragingen of omstandigheden te signaleren en te onderzoeken. Ook registreren en analyseren we de signalen die bij ons binnenkomen. Die zijn uiteenlopend van aard en kunnen gaan over een specifieke media-instelling of mediadienst op aanvraag, een specifiek televisieprogramma, of typen media-aanbod in het algemeen. Met ons prioriteringskader bepalen we welke signalen we verder onderzoeken en welke niet. Waar nodig pakken we geconstateerde overtredingen aan.

Als onafhankelijk toezichthouder beoordeelt het Commissariaat verder voorgenomen wetwijzigingen vanuit het oogpunt van extern toezicht op uitvoerbaarheid. Daarnaast hebben we de wettelijke taak om de minister te adviseren over het beleid en de verantwoording van de Nederlandse Publieke Omroep en de Regionale Publieke Omroep.

Transparant en open

Het Commissariaat streeft er naar een open en transparante organisatie te zijn en wil onze stakeholders duidelijkheid bieden over de interpretatie van regelgeving. Omdat sprake is van voortdurende innovatie en ontwikkeling, is het soms nodig om uit te leggen hoe regels in die nieuwe situaties moeten worden toegepast. Als aanpassing van beleidsregels nodig is, raadplegen we via openbare consultaties betrokken partijen.

Het Commissariaat houdt spreekuren waarin onze stakeholders vragen kunnen stellen en vergroot op deze manier de voorspelbaarheid van zijn optreden. De kans op overtredingen wordt hiermee bovendien kleiner.

Adviezen, rapporten, en besluiten worden waar mogelijk via de website van het Commissariaat openbaar gemaakt. In 2019 hebben wij onze website vernieuwd. Deze is nu meer gericht op de gebruiker dan de vorige website. Via feedback en analytics wordt de [website](#) continu verbeterd en verder ontwikkeld, zodat deze up-to-date blijft. Ook zijn we actief op [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

Samenwerking met anderen

Het Commissariaat werkt met verschillende organisaties samen om onze taken goed uit te kunnen voeren. Dit doen we zowel nationaal als internationaal.

Zo nemen we al jaren deel aan het Markttoezicht-houdersberaad (MTB), het samenwerkingsverband van Nederlandse toezichthouders dat zich richt op het functioneren van markten en het gedrag van marktspelers. Van het MTB waren wij in 2019 voorzitter. Naast de leden van het MTB hebben ook de MTB-bestuurders de meerwaarde van dit netwerk dat ruimte biedt voor samenwerking en inhoudelijk verdiepende discussies opnieuw benoemd. In 2019 heeft MTB, in een gemeenschappelijk standpunt gericht aan de minister van Binnenlandse Zaken, wederom het belang van de unieke posities van de toezichthouders bij de implementatie van de Klokkenluidersrichtlijn benadrukt. Een klokkenluider moet zich zonder tussenkomst van een andere partij bij een toezichthouder kunnen melden. In 2019 vond in MTB-verband een congres plaats met als thema burgerparticipatie. Hierdoor heeft het Commissariaat meer input gekregen over het betrekken van burgers bij toezicht.

Het Commissariaat heeft samenwerkingsprotocollen met verschillende overheidsorganisaties. In dit verband heeft het Commissariaat in 2019 een samenwerkingsprotocol met de Autoriteit Persoonsgegevens ondertekend. Daarnaast werken wij formeel en informeel samen met andere voor ons toezicht relevante partijen.

ERGA

De in 2014 opgerichte European Regulators Group for Audiovisual Media Services (ERGA) is het netwerk van nationale media toezichthouders van de EU. In 2019 is ERGA actief geweest op terreinen en onderwerpen zoals mediapluraliteit, handhaving in het online domein, en representativiteit van vrouwen in de media. Verder zijn onder de vlag van ERGA diverse workshops en experts meetings georganiseerd waar het Commissariaat voor de Media actief bij betrokken was. In de loop van het jaar kwam het accent binnen ERGA steeds meer te liggen op desinformatie en nepnieuws. Dit omdat de Europese Commissie ERGA had verzocht om te onderzoeken in hoeverre partijen, zoals Google, Facebook, en andere partijen, de gedragscode 'Code of Practice against Disinformation' naleven. Daarnaast zijn binnen ERGA de knelpunten voor toezichthouders na omzetting van de Europese Richtlijn voor Audiovisuele Mediadiensten in kaart gebracht. In veel van die situaties gaat het om grensoverschrijdende kwesties, waarbij online content in het spel is en waarbij meer landen betrokken zijn. Ook trad een medewerker van het Commissariaat voor de Media op als voorzitter van een speciale taskforce die op verzoek van de Europese Commissie onderzoek heeft gedaan naar de onafhankelijkheid van de Letse toezichthouder. De rapporten en verslagen van ERGA's activiteiten zijn terug te lezen op [erga-online.eu](#).

EPRA

Het European Platform of Regulatory Authorities (EPRA) is het oudste netwerk van mediatoezichthouders en telt momenteel 53 leden uit 47 landen. In tegenstelling tot ERGA zijn ook vele toezichthouders uit landen buiten de

Europese Unie lid van EPRA. De leden delen informatie en wisselen ervaringen uit. Zij ontmoeten elkaar twee keer per jaar. Tijdens meerdaagse bijeenkomsten wordt gesproken over actuele kwesties en thema's. In 2019 vonden EPRA-bijeenkomsten plaats in Sarajevo en Athene. Daarbij stonden thema's zoals de bescherming van minderjarigen tegen schadelijke online content, de uitdagingen rond sportrechten, mediawijsheid, de promotie van Europese werken, en het bestrijden van haatzaaien op de agenda. Meer informatie over EPRA en zijn activiteiten is te vinden op www.epra.org. In oktober 2020 gaat het Commissariaat de najaarsbijeenkomst van EPRA hosten. In 2019 startte de voorbereidingen hiervoor.

Contact Comité

Het Contact Comité is een op de Europese Richtlijn voor Audiovisuele Mediadiensten gebaseerd overlegorgaan van EU-lidstaten. Elk jaar komt dit comité onder voorzitterschap van de Europese Commissie een aantal malen bijeen om over de implementatie van de Europese Richtlijn voor Audiovisuele Mediadiensten te spreken. De Europese Commissie geeft richtsnoeren die lidstaten helpen bij het definiëren en identificeren van video sharing platforms binnen hun nationale markten. In 2019 waren veel discussies in het Contact Comité bedoeld om de Europese Commissie input te geven bij het ontwerpen van deze richtsnoeren.

Bilaterale en andere internationale contacten en werkzaamheden

Elk jaar bezoeken enkele buitenlandse delegaties het Commissariaat om meer te leren over mediatoezicht en regulering in Nederland. In april 2019 bracht een delegatie van journalisten en hoofdredacteurs uit Servië op initiatief van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) ons een bezoek. In september 2019 bezocht een delegatie van de Korea Communication Standards Commission (KCSC) uit Zuid-Korea het Commissariaat. De leden van de Koreaanse toezichthouder waren vooral geïnteresseerd in de ervaringen met de internationale samenwerking binnen de Europese Unie en de veranderingen die de nieuwe Europese Richtlijn voor Audiovisuele Mediadiensten met zich meebrengt. Daarnaast zijn onze medewerkers uitgenodigd om als expert te spreken op buitenlandse conferenties of om deel te nemen aan internationale projecten. Zo namen wij in april 2019 deel aan een door de Slowaakse toezichthouder georganiseerd seminar over bescherming van minderjarigen. In de zomer van 2019 gaven wij in het kader van een door de Europese Unie gefinancierd 'twinning project' in Jeruzalem workshops aan collega's van de Israëlische toezichthouder en het Israëlische ministerie van Communicatie. Tenslotte gaven wij in oktober 2019 op uitnodiging van de organisatoren van het jaarlijkse Oostenrijkse Broadcasting Forum in Wenen presentaties over de bescherming van minderjarigen en de implementatie van de Europese Richtlijn voor Audiovisuele Mediadiensten in Nederland.

“ Het Commissariaat voor de Media streeft er naar een open en transparante organisatie te zijn en wil onze stakeholders duidelijkheid bieden over de interpretatie van regelgeving. ”

2. Toezicht in 2019

2.1 – Toezicht op onze wettelijke taken in 2019

Financieel toezicht

De afdeling Financieel Toezicht toetst de rechtmatige besteding van de middelen die zijn toevertrouwd aan landelijke en regionale media-instellingen. Jaarlijks worden in dit verband de verantwoordingsdocumenten van de landelijke en regionale publieke media-instellingen getoetst aan de hand van wet- en regelgeving, zoals vastgelegd in het Burgerlijk Wetboek, de toepasselijke handboeken Financiële Verantwoording en Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Daarnaast verzamelt de afdeling data over de financiële positie van de lokale publieke media-instellingen en rapporteert daar driejaarlijks over aan de minister.

De initiële toetsing van de verslaggeving van de publieke media-instelling gebeurt mede aan de hand van de ingeschatte risico's. Bevindingen kunnen leiden tot een meer specifieke toetsing bij individuele media-instellingen dan wel tot een breder (sector)onderzoek indien daartoe aanleiding is. Ook is het mogelijk dat een breder onderzoek wordt gestart naar aanleiding van de risicoanalyse dan wel naar aanleiding van (voorgenomen) wijzigingen in wet- en regelgeving.

Bezoek regionale omroepen en de RPO

In het kader van het risico-gestuurd toezicht zijn in het voorjaar van 2019 alle regionale omroepen en de RPO bezocht. Tijdens de werkbezoeken zijn de sectorbrede en instellingsspecifieke onderwerpen aan de orde geweest. Zowel van de zijde van de media-instellingen als van de RPO zijn de gesprekken als positief ervaren. In 2020 gaan we landelijke publieke media-instellingen bezoeken.

Doelmatigheid

Eind 2019 heeft de Algemene Rekenkamer het rapport 'Hilversum in beeld' gepubliceerd. In dit rapport wordt de vraag onderzocht in hoeverre de NPO erin slaagt invulling te geven aan de 'doelmatigheidsopdracht' die hij krachtens de Mediawet sinds 2017 heeft. De rol van het Commissariaat is dat het toezicht houdt op de invulling van deze opdracht door de NPO. Naar aanleiding van het rapport van de Rekenkamer wordt door de NPO gewerkt aan een nadere invulling van de methodiek en de samenwerking met de landelijke omroepen op het vlak van de doelmatigheidsopdracht. Het Commissariaat zal, in nauw overleg met de NPO, actief de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer opvolgen.

Toezicht op aanvraag frictiekosten

Het Commissariaat heeft de taak de frictiekosten van de regionale publieke media-instellingen te toetsen aan de geldende regeling 2016 - 2019. Bij toetsing van de regeling en advisering daarover aan de minister werken we samen met de RPO. We hebben aan de minister in 2019 vijf adviezen uitgebracht. In vier gevallen hebben we een positief advies afgegeven. In één geval hebben we geadviseerd de aanvraag af te wijzen. De minister heeft onze goedkeurende adviezen overgenomen. Daarnaast zijn er drie afrekeningen door de media-instellingen opgesteld, waarvan ons advies in alle gevallen door de minister is overgenomen.

Financieel toezicht lokale publieke media-instellingen

Het is aan de gemeenten en de lokale media-instellingen om invulling te geven aan het begrip 'lokaal toereikend media-aanbod'. Het Commissariaat ziet erop toe dat de financiële verantwoording van de lokale media-instellingen inzicht geeft in de herkomst van de middelen. Daarnaast beoordelen we de (ontwikkeling van de) financiële positie van de individuele instellingen en de sector als geheel. Hierover hebben we eind 2019 in ons driejaarlijks rapport 'Lokale publieke media-instellingen – Evaluatie van de gemeentelijke bekostiging' aan de minister gerapporteerd. De financiële positie op basis van liquiditeit en solvabiliteit is van 29 procent van de omroepen over de periode 2016 - 2018 als precair aan te merken (ter vergelijking over de periode 2013 - 2015 was dat 30 procent). Per eind 2018 is de financiële situatie van 28 procent van de lokale publieke media-instellingen nog zorgelijk.

Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen

Als onderdeel van onze wettelijke taak toetsten wij de naleving van de Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT), die betrekking heeft op de bestuurders van onder toezicht staande publieke media-instellingen. We hebben bij de toetsing van de verantwoordingsdocumenten van de landelijke en regionale publieke media-instellingen geen afwijkingen van de WNT geconstateerd. Naar aanleiding van de invoering van de anticumulatiebepaling in de accountantsverklaring en het voornemen van de minister de maximale WNT-bedragen naar beneden te brengen, is de naleving van de WNT en de verantwoording

aangemerkt als een van de speerpunten van ons financieel toezicht. Voor de goede orde merken we op dat salarissen van medewerkers van publieke media-instellingen (waaronder die van presentatoren), waar in 2019 veel om te doen was, onder toezicht van de NPO staan.

Toezicht op aanbod

Het media-aanbod dat wordt verzorgd door commerciële en publieke media-instellingen moet voldoen aan een aantal vereisten. Zo moet bijvoorbeeld reclame altijd duidelijk herkenbaar zijn en mogen niet alle programma's worden gesponsord. Als sponsoring of productplaatsing wel is toegestaan, gelden hiervoor bepaalde voorwaarden. Media-aanbod van publieke media-instellingen mag geen vermijdbare uitingen bevatten en media-aanbod van commerciële media-instellingen geen sluikreclame. Ook mogen publieke media-instellingen zich niet dienstbaar maken aan de belangen van derden. Het Commissariaat ziet toe op deze wettelijke vereisten. Het toezicht vindt, waar het de inhoud van het media-aanbod betreft, altijd achteraf plaats.

Reclamemaxima

Om commerciële beïnvloeding te beperken en daarmee de kijker te beschermen, ziet het Commissariaat erop toe dat publieke en commerciële zenders niet meer dan twaalf minuten reclame per uur uitzenden. Dit is vastgelegd in de Europese Richtlijn Audiovisuele Mediadiensten 2018 en in de Mediawet.

Toezicht op toegang

Het Commissariaat ziet erop toe dat iedereen in ons land toegang heeft tot een gevarieerd media-aanbod.

Doorgifte publieke zenders en ondertiteling

Het Commissariaat houdt toezicht op de naleving van de doorgifteplicht voor aanbieders van programmapakketten met televisie- of radiozenders met meer dan 100.000 abonnees in Nederland. Zij moeten bij een digitaal pakket minimaal dertig televisiezenders en bij een analoog pakket minimaal vijftien televisiezenders doorgeven. Daarnaast moet ook een minimumaantal radiozenders worden doorgegeven.

Zowel voor radio als televisie geldt dat de doorgifte van NPO 1, NPO 2, en NPO 3, de relevante regionale en lokale publieke omroepen, en de landelijke Vlaamse publieke zenders verplicht is. Het aanbod moet bovendien ongewijzigd worden doorgegeven. Dit houdt in dat wanneer een televisiezender een ondertitelingssignaal meezendt, de aanbieder dit signaal ook moet doorgeven aan de abonnee.

Quota Europese producties, ondertiteling en gebruik Nederlands en Fries

De Mediawet stelt eisen aan het programma-aanbod van zowel de commerciële als de publieke media-instellingen. Het Commissariaat ziet toe op de naleving van deze eisen door deze te controleren en hierover te rapporteren.

Deze eisen aan het programma-aanbod, ook wel

programmaquota genoemd, moeten zorgen voor:

- Een betere toegang voor mensen met gehoorbeperkingen;
- De bevordering van in Europa gemaakte programma's;
- De bevordering van programma's gemaakt door onafhankelijke producenten;
- De bevordering van de Nederlandse en Friese taal.

In bijzondere gevallen kan het Commissariaat (tijdelijk) ontheffing geven van de quotaverplichtingen met betrekking tot Europese quota en Nederlandse of Friestalige producties.

Rapportage programmaquota

Ieder jaar rapporteert de NPO namens de landelijke publieke media-instellingen aan het Commissariaat over de in het voorgaande jaar behaalde percentages Europese, onafhankelijke en recente producties, de percentages programmaonderdelen van Nederlands- en Friestalige oorsprong, en over Nederlandstalige programmaonderdelen voorzien van ondertiteling. De regionale omroepen rapporteren ook over deze onderwerpen aan het Commissariaat.

Rapportage programmaquota commerciële media-instellingen

Commerciële media-instellingen hebben een tweejaarlijkse verslagplicht. In 2019 hebben zij gerapporteerd over de jaren 2017 en 2018. De genoemde rapportages zijn te vinden op de [website van het Commissariaat](#).

Rapportage programmaquota commerciële mediadiensten op aanvraag

Ook voor commerciële mediadiensten op aanvraag geldt een verplichting. Zij moeten zich inspannen om de vervaardiging van en toegang tot Europese producties te bevorderen. Hierover moeten zij jaarlijks aan het Commissariaat rapporteren. De genoemde rapportages zijn te vinden op de [website van het Commissariaat](#).

Ontheffing doorgifteplicht

Het Commissariaat kan een pakketaanbieder (gedeeltelijke) ontheffing van de doorgifteplicht verlenen als sprake is van disproportionele kosten, een belemmering van innovatie of anderszins onredelijke uitkomsten.

Indeling zendtijd politieke partijen

Ieder jaar wijst het Commissariaat aan politieke partijen een percentage zendtijd toe op radio en televisie. Dit percentage is voor iedere politieke partij die bij de laatstgehouden verkiezing van de leden van de Tweede of Eerste Kamer der Staten-Generaal een of meer zetels heeft verworven gelijk. Ook de zendtijd op radio en televisie op Bonaire, Sint Eustatius, en Saba (BES) wordt door het Commissariaat voor de Media toegewezen.

Overheidsvoorlichting

Het Commissariaat adviseert de minister over de hoeveelheid radio- en televisiezendtijd voor overheidsvoorlichting. De hoeveelheid radiozendtijd is voor 2019 ongewijzigd gebleven. De hoeveelheid televisiezendtijd is verruimd naar in totaal 30 uur. Om deze verruiming was verzocht door de minister van Algemene Zaken om zo de zichtbaarheid van overheidsvoorlichting op televisie te kunnen verbeteren.

Toezicht handhaving Wet op de vaste boekenprijs

Elke vier jaar evalueert het Commissariaat het toezicht op de vaste boekenprijs, hiermee levert het Commissariaat een bijdrage aan de brede beschikbaarheid van een pluriform boekenaanbod. Het onderzoeksbureau DSP-groep heeft gesprekken gevoerd met een aantal stakeholders in de boekenbranche. Daarnaast heeft het Commissariaat een beschrijving gegeven van zijn werkzaamheden en taakuitoefening in de periode 2014-2018. Deze zelfevaluatie is onderdeel van de bredere periodieke evaluatie die het ministerie uitvoert op de Wet op de vaste boekenprijs. Onderzoeksbureau DSP-groep concludeert dat het algemene beeld over het toezicht en de handhaving van het Commissariaat positief is. Het Commissariaat is toegankelijk, en de duidelijkheid en juridische kwaliteit van de besluiten en rechtsoordelen zijn op orde. De stakeholders en hun achterban zijn over het algemeen tevreden met de wijze waarop het Commissariaat toeziet op de vaste boekenprijs en deze handhaaft. Het beeld is dat het passieve toezicht adequaat is. De regelgeving is helder en wordt over het algemeen goed nageleefd. Bovendien constateert DSP-groep dat de aandachtspunten die in de vorige evaluatie naar voren kwamen door het Commissariaat zijn opgepakt.

2.2 – Toezichtthema's 2019

Het Commissariaat koos ervoor om in 2019 de Nederlandse mediaconsument centraal te stellen in het toezicht, door extra aandacht te besteden aan de toekomstbestendigheid van de informatievoorziening. Via de jaarlijkse toezichtbrief zijn de minister en de mediasector hierover geïnformeerd.

Dit omdat wij het essentieel vinden dat de Nederlandse mediaconsument ook op langere termijn geïnformeerd blijft via een onafhankelijk, toegankelijk en pluriform media-aanbod. De mediaconsument heeft daar belang bij, omdat zo de mogelijkheid bestaat om evenwichtige afwegingen te maken op het gebied van bijvoorbeeld

politiek, economie of gezondheid, of de mediaconsument nu televisie kijkt, radio luistert of online actief is, en ongeacht het apparaat en platform dat daarvoor wordt gebruikt.

Inzet op toekomstbestendige nieuwsvoorziening voor de Nederlandse mediaconsument

Een van de niet eerder beschreven wettelijke taken van het Commissariaat is het uitbrengen van de Mediamonitor, waarin onderzoeken naar de ontwikkelingen van de Nederlandse mediasector worden beschreven. De wetgever heeft het Commissariaat opgedragen via het monitoren van media een samenhangend beeld te bieden van ontwikkelingen in Nederland op onder meer het gebied van de nieuwsvoorziening via kranten, radio, televisie en het internet, en om deze te plaatsen in het licht van internationale ontwikkelingen en nationale en internationale regelgeving. De wetgever heeft ervoor gekozen om deze taak wettelijk te verankeren, omdat de informatie die de Mediamonitor biedt van belang is voor de beleidsvorming en bevordering van de pluriformiteit in de informatievoorziening. Onder highlights 2019 meer informatie over de Mediamonitor 2019.

Daarnaast zochten wij in toenemende mate de samenwerking met Mediawijzer.net om het belang van pluriforme nieuwsconsumptie en van transparantie over de bron van nieuws te benadrukken. Hiermee had de mediaconsument de kans om de weerbaarheid tegen desinformatie te vergroten.

Ook rapporteerden we in 2019 over de financiële positie van de lokale omroep via het rapport *Bekostiging lokale publieke media-instellingen*. De gegevens uit deze (kwantitatieve) rapportage, die wij op grond van de Mediawet driejaarlijks verzorgen, kunnen een indicator vormen voor de mogelijkheden van de lokale omroep om te voorzien in pluriforme nieuwsvoorziening.

Tot slot organiseerden we in 2019 ons vijfjaarlijks congres onder de titel 'Media: motor van de democratie?'. Tijdens dit congres zijn wij vanuit verschillende invalshoeken ingegaan op de noodzaak voor de mediaconsument van pluriforme, onafhankelijke en toegankelijke media en een sterke journalistiek ter controle van de macht, en op de vraag hoe het hoofd te bieden aan de verschillende actuele bedreigingen waarmee (nieuws-)media zich geconfronteerd zien.

Monitoring van transparantie van het media-aanbod en waar nodig handhaving

Het is van belang dat de mediaconsument weet waar hij naar kijkt en wanneer er sprake is van beïnvloeding, zodat de juiste persoonlijke afweging kan worden gemaakt. De mediaconsument dient daarvoor over voldoende informatie te beschikken om de context van media-aanbod te kennen, zodat er eerlijke keuzes kunnen worden gemaakt. Dit geldt niet alleen voor nieuwsaanbod, maar ook voor het overige media-aanbod. Een open vizier is voor alle mediagenres essentieel.

Vanuit onze toezichthoudende taak hebben wij in 2019 daarom aandacht besteed aan de mate waarin deze transparantie door de Nederlandse media-instellingen wordt geboden. Voor wat betreft het aanbod van commerciële media-instellingen hebben we gemonitord in hoeverre transparantie wordt geboden over commerciële beïnvloeding, bijvoorbeeld in het geval van product placement of van sluikreclame. Waar nodig hebben wij handhavingsinstrumenten ingezet. Het Commissariaat heeft in 2019 ook het media-aanbod van de publieke omroep gemonitord op commerciële beïnvloeding en waar nodig handhavingsinstrumenten ingezet.

Naast aandacht voor reclameregels hebben we met commerciële media-instellingen ook gesproken over actuele ontwikkelingen in de sector en problemen waar commerciële media-instellingen tegenaan lopen. Dit werd door de commerciële media-instellingen als positief ervaren en er is nuttige input opgehaald die aanleiding heeft gegeven tot verdere discussie en evaluatie van huidige regelingen.

Tot slot hebben wij met YouTubers, die op dit moment formeel nog niet onder ons toezicht vallen, de eerder opgezette dialoog voortgezet die leidde tot de zelfreguleringscode SocialCode: YouTube. Via monitoring van het door hen verspreide aanbod zijn wij nagegaan in hoeverre de transparantie over commerciële beïnvloeding van hun (vaak minderjarige) kijkers is toegenomen. Dit heeft geresulteerd in een onderzoek dat het Commissariaat heeft laten uitvoeren door de Universiteit van Amsterdam en de Radboud Universiteit.

In september 2020 is naar verwachting de implementatie van de Europese Richtlijn Audiovisuele Mediadiensten 2018 in de Nederlandse wetgeving voltooid. Dit heeft tot gevolg dat grosso modo dezelfde regelgeving gaat gelden voor lineaire (omroepen) en non-lineaire audiovisuele mediadiensten (bijvoorbeeld YouTube-kanalen van social influencers). Dit betekent noodzakelijkerwijs een accentverschuiving in de rol van het Commissariaat, namelijk van stimulator van zelfregulering door YouTubers naar toezichthouder op de naleving van de Mediawet.

2.3 – Highlights Toezicht in 2019

Naast onze wettelijke toezichthoudende taken en de specifieke toezichtthema's die wij voor 2019 hebben geformuleerd brengen wij graag ook onderstaande highlights onder uw aandacht.

2.3.1 – Beleid en regels

Nieuw beleid aanwijzing lokale publieke media-instellingen

Het Commissariaat startte in 2019 met een verduidelijking van zijn beleid ten aanzien van de aanwijzing van lokale publieke media-instellingen. Daarmee wilde het Commissariaat voor zowel (kandidaat) lokale publieke media-instellingen als gemeenten de duidelijkheid vergroten over de aanwijzingsprocedure, de termijnen die

daarbij in acht moeten worden genomen, de criteria voor aanwijzing en de advisering door de gemeenteraad. Ook is aangegeven hoe wordt omgegaan met de vorming van streekomroepen, fusies en gemeentelijke herindelingen. Eind 2019 voert het Commissariaat de eerste gesprekken met onder meer de NLPO en VNG om duidelijk te krijgen tegen welke knelpunten zij hierbij in de praktijk aanlopen.

Nieuw Reglement horen in de bezwaarfase

Vanaf 15 februari 2019 heeft het Commissariaat een nieuw Reglement horen in de bezwaarfase. Dit reglement vervangt het Reglement Adviescommissie Bezwaarschriften. Met het inwerking treden van het nieuwe reglement is ook een nieuwe hoorcommissie ingesteld. Deze hoorcommissie bestaat uit een externe voorzitter en ten minste twee medewerkers van het Commissariaat. Gelijktijdig is de Adviescommissie Bezwaarschriften, die bestond uit drie externe leden en een externe secretaris, opgeheven. Door deze wijziging wordt de bezwaarprocedure minder formeel en kan deze procedure met behoud van de gewenste zorgvuldigheid sneller worden doorlopen.

Nieuwe Beleidsregels programmaquota

Het Commissariaat heeft de Beleidsregels programmaquota vastgesteld. In deze beleidsregels wordt een verduidelijking gegeven van de voorschriften over Europees, onafhankelijk, recent, Nederlandstalig of Friestalig programma-aanbod en oorspronkelijk Nederlandstalig of Friestalig programma-aanbod dat voorzien is van ondertiteling ten behoeve van mensen met een auditieve beperking. Met deze beleidsregels draagt het Commissariaat bij aan de naleving van de voorschriften die gericht zijn op een pluriform media-aanbod dat voor iedereen toegankelijk is.

Nieuwe Beleidsregels reclame publieke media-instellingen 2019

Het Commissariaat heeft de Beleidsregels reclame publieke media-instellingen 2019 vastgesteld. Met deze beleidsregels geeft het Commissariaat invulling aan artikel 2.98 van de Mediawet dat de voor televisie- en radioprogramma's geldende regels voor reclame en telewinkelen zoveel mogelijk van overeenkomstige toepassing verklaart op het overige media-aanbod van de publieke media-instellingen. Naar aanleiding van een (interne) evaluatie en aansluitende (online) consultatie heeft het Commissariaat besloten tot diverse aanpassingen. Als algemeen uitgangspunt is nu in de beleidsregels opgenomen dat in het online aanbod van publieke media-instellingen aantoonbaar minder reclame voorkomt dan binnen vergelijkbaar media-aanbod van commerciële aanbieders. Naar het oordeel van het Commissariaat wordt het onderscheid tussen publieke en commerciële mediadiensten zo beter gewaarborgd dan via gedetailleerde voorschriften voor reclame banners en pre-roll reclames, die zich in de online omgeving moeilijk laten handhaven.

Deprioritering reclamemaxima

Vooruitlopend op de herziening van de Mediawet, die

“ De naleving op het verbod vermijdbare uitingen is verbeterd. De in 2018 gehouden voorlichtingsbijeenkomsten en het geïntensiveerde toezicht hebben effect gehad.”

uiterlijk in september 2020 van kracht moet worden en momenteel bij de Tweede Kamer ligt, heeft het Commissariaat met ingang van 1 september 2019 vooruitlopend op de implementatie van de Mediawet het toezicht op de reclamezendtijd een lagere prioriteit gegeven. Een van de wijzigingen in de Europese richtlijn audiovisuele mediadiensten, waarin het voorstel is die in nieuwe Mediawet te implementeren, betreft namelijk de reclamezendtijd. Op grond van de huidige Mediawet mag maximaal 20 procent per klokuur aan reclamezendtijd worden besteed. Met de nieuwe Mediawet wijzigt dit in maximaal 20 procent in het tijdvak 06:00 – 18:00 uur en maximaal 20 procent in het tijdvak van 18:00 – 24:00 uur. Hierdoor wordt het aandeel aan reclamezendtijd per tijdvak niet groter, maar kan deze wel flexibeler worden ingevuld. Deze deprioritering neemt niet weg dat bij handavingsverzoeken of grotere overtredingen het Commissariaat de ruimte heeft om tot handhaving over te gaan.

Brief transparantie nevenfuncties

Het Commissariaat heeft vragen gekregen over wat nodig is om zorgvuldig om te gaan met nevenfuncties van medewerkers van de landelijke publieke media-instellingen (waaronder presentatoren). Naar aanleiding van deze vragen geeft het Commissariaat in een brief aan alle landelijke publieke media-instellingen en in aanvulling op de Beleidsregels governance en interne beheersing 2017 verdere duidelijkheid.

Einde verscherpt toezicht vermijdbare uitingen

Handhaving van het verbod op vermijdbare uitingen is belangrijk om de non-commercialiteit en de onafhankelijkheid van de publieke omroep te waarborgen. Het Commissariaat heeft geconstateerd dat de naleving op het verbod vermijdbare uitingen is verbeterd. De in 2018 gehouden voorlichtingsbijeenkomst, de Masterclass Mediawet voor producenten en programmamakers en het geïntensiveerde toezicht hebben effect gehad. Daarom wordt het verscherpte toezicht afgebouwd naar regulier toezicht. Het verscherpte toezicht werd ingesteld omdat de naleving van het verbod op vermijdbare uitingen door alle omroepen te wensen overliet. In 2019 heeft dat geleid tot een tweetal boetes, 'normoverdragende gesprekken' en telefonische waarschuwingen.

Een van de landelijke publieke media-instellingen aan wie een boete is opgelegd heeft bezwaar gemaakt tegen dit besluit. Het Commissariaat verwacht voorjaar 2020 op dit bezwaar te beslissen.

2.3.2 – Financieel toezicht

Beschikking tot terugvordering van mediagelden

Het Commissariaat vordert een bedrag van €289.062 terug van Stichting Organisatie voor Hindoe Media (Stichting OHM). Dit bedrag volgt uit de eindafrekening die is opgesteld vanwege de beëindiging van de aanwijzing van Stichting OHM als genootschap op geestelijke grondslag voor het verzorgen van aanbod op geestelijk terrein voor de landelijke publieke mediadienst voor de hoofdstroming Hindoeïsme. Stichting OHM is de afspraken over de betaling van het teruggevorderde bedrag nagekomen.

2.3.3 – Rechtszaken, bestuurlijke rechtsoordelen, inzet toezichtinstrumenten

Hoger beroep tegen uitspraak rechtbank over Sterren NL

Het Commissariaat had hoger beroep ingesteld tegen de uitspraak van de rechtbank in de beroepsprocedure van RadioCorp over de verspreiding van Sterren NL via DAB+ door de NPO. De rechtbank had het beroep van RadioCorp gegrond verklaard en geoordeeld dat DAB+ is aan te merken als een netwerk met distributieschaarste. Om die reden had de NPO voor de verspreiding van Sterren NL via DAB+ goedkeuring moeten vragen aan de toenmalige staatssecretaris van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Omdat dat niet is gebeurd, is sprake van een overtreding van de Mediawet, waartegen het Commissariaat in beginsel gehouden is handhavend op te treden. De rechtbank had het Commissariaat opgedragen om een nieuw besluit te nemen op het handavingsverzoek van RadioCorp met inachtneming van haar uitspraak. De voorzieningenrechter heeft deze uitspraak van de rechtbank in januari 2019 op verzoek van de NPO geschorst. Dat betekent dat het Commissariaat geen nieuw besluit hoefde te nemen totdat de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in de hoger beroepsprocedure uitspraak heeft gedaan. Woensdag 29 januari 2020 liet de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State weten dat het Commissariaat terecht heeft geoordeeld dat voor de verspreiding van het aanbodkanaal Sterren NL, een muzieksender van de NPO, via DAB+ niet opnieuw goedkeuring van de minister is vereist. De Raad van State stelt dat de uitzendingen van Sterren NL niet ten koste gaan van de ruimte voor commerciële zenders en dat het Commissariaat niet hoeft op te treden.

Beoordeling nevenfuncties KRO-NCRV

Het Commissariaat heeft onderzoek gedaan naar de programma's Onze Boerderij en Boer zoekt Vrouw van KRO-NCRV. Aanleiding voor het onderzoek was de publieke aandacht voor een nevenfunctie van de presentatrice van deze programma's. Deze nevenfunctie bij het bedrijf ForFarmers zou mogelijk tot belangenverstrengeling leiden. De onafhankelijkheid van de publieke omroep is een belangrijke kernwaarde van het Nederlandse mediabestel. Daarom heeft het Commissariaat deze nevenfunctie onderzocht en komt na zorgvuldig

onderzoek tot de conclusie dat er in de programma's Boer zoekt Vrouw en Onze Boerderij geen sprake is van overtreding van de regels rondom (sluik)reclame, sponsoring en het dienstbaarheidsverbod. Wel is het Commissariaat van oordeel dat KRO-NCRV onvoldoende zorgvuldig is geweest bij het beoordelen van de nevenfunctie. Daarnaast is niet transparant op grond van welke overwegingen KRO-NCRV deze nevenfunctie heeft goedgekeurd. Gezien de raakvlakken van de nevenfunctie met de programma's die door de presentatrice worden gepresenteerd, was er alle reden om hier zorgvuldig op toe te zien. Door dit niet te doen, houdt KRO-NCRV zich niet aan artikel 2:178 van de Mediawet, dat toeziet op de deugdelijke bedrijfsprocessen bij publieke omroepen. KRO-NCRV maakt zichzelf en haar medewerkers hierdoor kwetsbaar voor mogelijke belangenverstrengeling en vergroot het risico op dienstbaarheid. Het Commissariaat heeft KRO-NCRV ter verantwoording geroepen en duidelijk gemaakt dat artikel 2:178 van de Mediawet en de Beleidsregels governance en interne beheersing beter moeten worden nageleefd en er een goed werkend intern bedrijfsproces moet komen. In dit verband is de eerder genoemde brief verstuurd naar alle landelijke publieke omroepen om aandacht te vragen voor het belang van een goed ingerichte en functionerende governance.

Bestuurlijk rechtsoordeel targeted advertising

KPN heeft het Commissariaat verzocht om een oordeel te geven over de toelaatbaarheid van een voorgenomen samenwerking met Talpa. KPN en Talpa willen reclameboodschappen beter afstemmen op het profiel van de kijker. Het Commissariaat oordeelt enerzijds dat reclameboodschappen deel uitmaken van het programma-aanbod dat via een programmakanaal wordt verspreid. Anderzijds oordeelt het Commissariaat dat KPN in de voorgelegde situatie niet buiten de wil van Talpa programma-aanbod wijzigt als KPN in opdracht van Talpa binnen de vooraf tussen Talpa en KPN overeengekomen voorwaarden in het programma-aanbod reclameboodschappen opneemt, die zijn afgestemd op het profiel van de kijker. De voorgenomen samenwerking is dan ook in overeenstemming met artikel 6.13, tweede lid, van de Mediawet 2008. Er is geen sprake van een aantasting van de integriteit van het programma-aanbod.

2.3.4 – Nieuwe media

Onderzoek effecten reclame in YouTube video's

Reclame is overal om ons heen. Niet alleen op TV en radio, maar ook op social media. Volwassenen weten vaak goed wanneer reclame in beeld is, maar kinderen vinden het lastiger om reclame te herkennen en kunnen snel worden beïnvloed. Nu steeds meer kinderen vooral via internet naar filmpjes kijken, wil het Commissariaat meer weten over de invloed van reclame op kinderen in YouTube video's. Uit onderzoek dat het Commissariaat heeft laten uitvoeren door de Universiteit van Amsterdam en de Radboud Universiteit blijkt dat vooral jongere kinderen het lastig vinden om te herkennen of een video reclame bevat. Naarmate de kinderen ouder worden vinden ze het belangrijk dat YouTubers open en eerlijk zijn over

reclame in hun video's. Een gesproken vermelding aan het begin van de video heeft voor de meeste kinderen de voorkeur. Het Commissariaat voor de Media blijft in gesprek met YouTubers en stakeholders over een goede herkenbaarheid van reclame.

2.3.5 – Voorlichten en informeren

Voorlichtingsbijeenkomsten Mediawet BES

Het Commissariaat houdt toezicht op de naleving van de wettelijke mediaregels op de BES-eilanden. In februari 2019 zijn aldaar voorlichtingsbijeenkomsten over de Mediawet BES gehouden om de kans op overtredingen te verkleinen. Tijdens deze bijeenkomsten is voorlichting gegeven over de geldende regels en voorschriften in de Mediawet. Ook zijn wij in overleg gegaan over de toekomstige ontwikkelingen in het medialandschap en de impact van online en social media.

Opvolging inventarisatie productplaatsing en sponsorvermeldingen commerciële mediadiensten

Het Commissariaat heeft in 2018 een inventarisatie gedaan bij de commerciële mediadiensten betreffende de vermeldingen en naleving van productplaatsing en sponsoring. De scheiding tussen redactie en commercie is voor het Commissariaat een belangrijke kernwaarde voor de onafhankelijkheid van programma-inhoud. Van juli tot met oktober 2019 heeft het Commissariaat opvolging gegeven aan deze inventarisatie via gesprekken met een groot aantal commerciële lineaire en non-lineaire media-instellingen. In deze gesprekken is het Commissariaat ingegaan op de naleving van de sponsor- en productplaatsing-regels. Daarnaast hebben de media-instellingen nuttige input met het Commissariaat voor de Media gedeeld over waar zij in de praktijk tegenaan lopen. Deze informatie is aanleiding voor discussies en wordt meegenomen in de uitvoering van het toezicht.

Congres Media: de motor van de democratie?

Maandag 20 mei 2019 vond het eerdergenoemde vijfjaarlijkse congres van het Commissariaat plaats met als titel Media: de motor van de democratie? De media en informatievoorziening staan onder druk. Nieuwsorganisaties liggen onder vuur. Autoritaire leiders perken de persvrijheid in en stellen de betrouwbaarheid van onwelgevallige media ter discussie. Teruglopende advertentie- en reclame-inkomsten vormen intussen een bedreiging voor de Nederlandse media en daarmee ook voor de budgetten voor (onderzoeks-) journalistiek. Digitalisering biedt kansen maar zorgt ook voor disruptie. Het medialandschap verandert en de uitdagingen zijn legio. Tegelijkertijd is voor een veerkrachtige democratische rechtstaat het belang van pluriforme, onafhankelijke en toegankelijke media en een sterke journalistiek ter controle van de macht groter dan ooit. In Nederland, maar zeker ook in andere Europese landen en de Verenigde Staten. Onder dagvoorzitterschap van Charles Groenhuijsen gingen sprekers als Rasmus Nielsen, Marcel Gelauff, Jan Bonjer, Ennèl van Eeden, Peter de Mönnink, en Martijn van Dam, met elkaar en de aanwezigen in de zaal in gesprek.

Nieuwe website live

In november 2019 is de nieuwe website van het Commissariaat live gegaan. De website was verouderd en aan een update toe. De nieuwe website is meer gericht op de gebruiker. Via toptaken en het menu kan de gebruiker bij de informatie komen. De website heeft ook een uitstraling gekregen die meer bij het toezichtveld past. Aan de hand van statistieken en analyses is het nu ook mogelijk om de website verder te blijven ontwikkelen.

2.3.6 – Onderzoeken

Geen indicatie voor bestaan van filterbubbels in Nederland

In Nederland is op dit moment geen indicatie dat Nederlanders die nieuws tot zich nemen in filterbubbels zitten. Dit blijkt uit onderzoek van het Instituut voor Informatierecht van de Universiteit van Amsterdam, dat op verzoek van het Commissariaat is gedaan. Het onderzoek laat zien dat bijna niemand in Nederland volledig in een filterbubbel zit. Nieuwsgebruikers maken in ruime mate gebruik van nieuws dat niet door algoritmes wordt aanbevolen. Ondanks de inzet van algoritmische aanbevelingssystemen hebben zij toegang hebben tot een divers aanbod aan nieuws en informatie. Mensen die geïnteresseerd zijn in nieuws gaan door het gebruik van sociale media juist meer nieuws gebruiken. Hierdoor verhoogt de diversiteit van hun nieuwsgebruik alleen maar. Het Commissariaat blijft de ontwikkeling van de informatie- en nieuwsvoorziening in Nederland monitoren via het Reuters Digital News Report, de Mediamonitor en in samenwerking met de wetenschap. We blijven de risico's om in een filterbubbel te belanden monitoren.

Mediamonitor 2019: Nederlanders blijven zich breed oriënteren voor nieuws

In de Mediamonitor 2019 hebben wij onder andere aandacht besteed aan de resultaten van het onderzoek dat onze samenwerkingspartner Reuters uitvoert naar nieuwsgebruik door mediaconsumenten. Het onderzoek biedt onder meer inzicht in de vraag hoe belangrijk Nederlanders nieuws vinden, welke nieuwsbronnen zij als eerste raadplegen, en hoe zij denken over de waakhondfunctie van de media. Het Commissariaat heeft op 12 juni 2019 de Mediamonitor 2019 uitgebracht. Uit het onderzoek blijkt dat Nederlanders zich nog steeds breed oriënteren voor nieuws en gemiddeld meerdere nieuwsmedia van verschillende aanbieders tot zich nemen. Een kleine minderheid gebruikt sociale media als voornaamste nieuwsbron. Aan de voorwaarde om in een filterbubbel te belanden, wordt daardoor nauwelijks voldaan. Ook over nepnieuws maken Nederlanders zich verhoudingsgewijs nog steeds zeer weinig zorgen.

Onderzoek naar redactiestatuut van start

Onafhankelijkheid van de media is een van de cruciale waarden van onze democratie die de Mediawet borgt. Het redactiestatuut is daarbij een belangrijk instrument. Daarom start het Commissariaat eind 2019 een onderzoek naar het gebruik en de werking van redactiestatuten bij zowel publieke als commerciële media-instellingen (televisie, radio, non-lineair aanbod). In de Mediawet is opgenomen dat publieke en commerciële media-instellingen (lineair en non-lineair) over een redactiestatuut

dienen te beschikken. In het redactiestatuut moeten de journalistieke rechten en plichten van de medewerkers zijn vastgelegd. Ook moet het statuut de scheiding tussen redactie en commercie waarborgen. De resultaten zijn in 2020 bekend.

Vrouwen zijn minder vaak in beeld dan mannen

In opdracht van het ministerie heeft het Commissariaat in maart 2019 een onderzoek gestart naar de representatie van mannen en vrouwen in Nederlandse non-fictie televisieprogramma's. In het onderzoek wordt gekeken naar hoe vaak mannen en vrouwen in beeld worden gebracht. Ook wordt onderzocht welke rol zij hebben in het televisieprogramma. Uit het onderzoek blijkt dat vrouwen (36,6 procent) minder vaak in beeld worden gebracht dan mannen (63,4 procent). Als er om specifieke deskundigheid wordt gevraagd, bijvoorbeeld bij politici of experts, zijn vrouwen nog minder in beeld (23,2 procent). In totaal zijn 262 programma's, van zowel publieke als commerciële zenders, met daarin 4.391 personen onderzocht. De resultaten sluiten aan bij (inter)nationaal onderzoek, dat de afgelopen jaren op vergelijkbare manier is uitgevoerd. Afhankelijk van land, jaar en genre is het aandeel vrouwen op televisie bijna altijd tussen de 25 en 40 procent. In 2021 wordt dit onderzoek nogmaals uitgevoerd.

Televisie blijft een belangrijke rol spelen; ook bij jongeren

Het medium televisie heeft nog altijd een belangrijke rol en er is een sterke indicatie dat dit in de toekomst, in ieder geval voor bepaalde genres, zo zal blijven. Dat bleek uit het onderzoek Televisiepakketten en kijkgedrag dat het Commissariaat heeft uitgevoerd. De diversiteit van televisiepakketten is al jaren hoog en stabiel. Pakketten bieden een grote verscheidenheid aan zenders en genres aan. Grote standaardpakketten zijn de norm. Ook de tevredenheid en de trouw aan het televisieabonnement van het publiek is hoog en stabiel. Ook is geen indicatie te zien dat er op grote schaal sprake is van 'cord cutting', het opzeggen van het abonnement op een televisiepakket. Van de al kleine groep mensen in Nederland zonder televisieabonnement heeft slechts 7 procent in de afgelopen twaalf maanden zijn abonnement opgezegd. Daarnaast gaf het onderzoek naar kijkgedrag aan dat nieuwe manieren van kijken weliswaar steeds meer in opkomst zijn, maar het kijken naar traditionele televisiezenders voorlopig niet hebben vervangen. Kijkers in jongere leeftijdsgroepen maken gebruik van een brede mix van televisiezenders, on demand en social media diensten. Mensen in oudere leeftijdsgroepen kijken nog steeds vooral televisie.

2.3.7 – Adviezen, uitvoeringstoetsen, evaluaties en rapportages

Uitvoeringstoets implementatie Europese Richtlijn voor Audiovisuele Mediadiensten in Mediawet

Op 11 april 2019 stuurde het Commissariaat zijn uitvoeringstoets van het wetsvoorstel tot wijziging van de Mediawet vanwege de implementatie van de Europese Richtlijn voor Audiovisuele Mediadiensten aan minister Slob. Na een aantal aanpassingen acht

het Commissariaat het wetsvoorstel uitvoerbaar en handhaafbaar. Het Commissariaat is positief over de toegenomen bescherming, die voortvloeit uit de herziene Europese Richtlijn voor Audiovisuele Mediadiensten. Zo worden mediagebruikers beter beschermd tegen commerciële beïnvloeding en minderjarigen beter beschermd tegen voor hen schadelijk media-aanbod. Ook worden videoplatformdiensten gereguleerd en is verduidelijkt dat kanalen op videoplatformdiensten commerciële mediadiensten op aanvraag kunnen zijn. Door de implementatie van de Europese Richtlijn voor Audiovisuele Mediadiensten wordt het toezichtveld van het Commissariaat vele malen groter. Na de implementatie van de herzieningsrichtlijn bevat de Mediawet ook een aantal nieuwe open normen. Het Commissariaat is in beginsel voorstander van het gebruik van open normen, omdat in de toezichtpraktijk vaak maatwerk nodig is. Dit betekent wel dat het Commissariaat op een aantal gebieden nieuw toezicht- en handhavingsbeleid moet gaan krijgen. En daarover moet in de toekomst jurisprudentie worden gevormd.

Rapportage over naleving Prestatieovereenkomst 2017-2020 door NPO

Op 9 april 2019 heeft de NPO het Commissariaat de Terugblik 2018 – uitgebreide rapportage voor CvdM gestuurd. Hierin rapporteerde de NPO over de realisatie van de afspraken uit de prestatieovereenkomst in 2018. Op 31 juli 2019 rapporteerde het Commissariaat aan de minister over de naleving door de NPO van de prestatieovereenkomst 2017-2020. Het Commissariaat stelde vast dat de NPO in 2018 de prestatieovereenkomst, op één afspraak na, heeft nageleefd. Het Commissariaat constateerde ook dat in 2018 diverse prestatieafspraken zijn aangepast. Voor een deel van de aangepaste afspraken geldt vanaf 2018 alleen nog de verplichting om te rapporteren over wat het publiek vindt. Aan deze afspraken worden dan ook geen specifieke doelstellingen meer gekoppeld.

Metatoezicht op Kijkwijzer

In 2019 rondde het Commissariaat zijn evaluatie van het convenant met stichting NICAM af. Deze evaluatie resulteerde erin dat op 27 juni 2019 een addendum bij het convenant werd getekend. Door dit addendum kan NICAM in de toekomst meer en andersoortige informatie over de werking van Kijkwijzer met het Commissariaat delen. Daarnaast stuurde het Commissariaat op 6 juni 2019 zijn verslag van het metatoezicht op Kijkwijzer in 2018 de minister. De bevindingen waren overwegend positief.

Opmerkingenbrief bij Begrotingen 2020 van RPO en regionale publieke media-instellingen

Op 5 november 2019 stuurde het Commissariaat zijn opmerkingen bij de begrotingen van de RPO en de regionale publieke media-instellingen aan de minister. Het Commissariaat maakte een aantal opmerkingen, maar constateerde dat de RPO en de regionale publieke media-instellingen de in de begrotingen voor 2019 al ingezette positieve lijn, in de begrotingen voor 2020 hebben doorgezet.

Uitvoeringstoets implementatie Visiebrief in Mediawet

Op 6 november 2019 stuurde het Commissariaat zijn uitvoeringstoets van het wetsvoorstel tot wijziging van de Mediawet 2008 met het oog op de versterking van het toekomstperspectief van de publieke omroep aan de minister. Dit betreft de implementatie van zijn 'Visiebrief'. Het Commissariaat plaatste vraagtekens bij het voorstel om de inkomsten van de STER in de toekomst rechtstreeks af te dragen aan de NPO, zonder in het wetsvoorstel deugdelijke waarborgen op te nemen voor de onafhankelijkheid van het media-aanbod van de publieke omroep. Daarnaast constateerde het Commissariaat dat het wetsvoorstel op onderdelen onduidelijk is en dat het op die punten verder dient te worden uitgewerkt.

Opmerkingenbrief bij Begroting 2020 van de NPO

De NPO diende op 13 september 2019 zijn begroting voor het jaar 2020 in bij de minister. Op 12 november 2019 heeft het Commissariaat een herziene versie van deze begroting ontvangen. Op grond van de Mediawet 2008 stuurde het Commissariaat aan de minister een brief met opmerkingen bij deze herziene Begroting 2020 van de NPO. Het Commissariaat beoordeelde de Begroting 2020 op onderdelen als minder transparant. Daarnaast constateerden wij dat, net als in de voorgaande jaren, ook de Begroting 2020 weinig uitgewerkte plannen bevat voor het vergroten van de diversiteit, en geen aandacht heeft voor de samenwerking in NLZiet. Ook werden vraagtekens geplaatst bij de uitwerking van de externe openheid van het publieke bestel. Tenslotte constateerden wij dat de budgetaanvraag op een aantal punten onduidelijkheden bevatte die nadere uitwerking behoeven.

Positief advies over aanbodkanaal van L1

Op 17 december 2019 heeft het Commissariaat een positief advies uitgebracht aan de minister over de aanvraag van een nieuw aanbodkanaal van de regionale publieke media-instelling L1. De RPO had deze aanvraag als onderdeel van de Begroting 2020 bij de minister ingediend. Het aangevraagde aanbodkanaal betreft een lineaire stream onder de naam L1Alaaf. Deze lineaire stream wordt gehost op de website L1.nl. Het Commissariaat concentreert zich in zijn advisering over nieuwe en significant gewijzigde aanbodkanalen op de vraag of deze passen binnen de publieke mediaopdracht van de aanvrager. Gelet daarop moet in de onderbouwing aandacht worden besteed aan aspecten zoals de beoogde doelgroep en het publieksbereik, de behoefte van het publiek, de relatie met het andere media-aanbod, en de financiering van het nieuwe aanbodkanaal. Na afweging van bovengenoemde aspecten in de onderbouwing van de aanvraag kwam het Commissariaat tot de conclusie dat het aanbodkanaal L1Alaaf past binnen de publieke mediaopdracht van L1.

3. Bedrijfvoering, governance en toekomstbestendigheid

3.1 – Inleiding

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste gebeurtenissen op het gebied van de bedrijfsvoering, de governance en toekomstbestendigheid beschreven. Tevens wordt beschreven welke maatregelen het Commissariaat, al dan niet in samenspraak met het ministerie, neemt en heeft genomen om de impact van een aantal zaken, dat de organisatie het afgelopen jaar raakten, te verminderen.

3.2 – Zbo-evaluatie en strategieonderzoeken

In 2018 heeft PricewaterhouseCoopers (PwC) in opdracht van het ministerie de periodieke zbo-evaluatie uitgevoerd en afgerond. De evaluatie had betrekking op de periode 2012 – 2017 en richtte zich op de doelmatigheid en doeltreffendheid van het functioneren van het Commissariaat. De evaluatie werd in januari 2019 opgeleverd. PwC komt tot het oordeel dat het Commissariaat gemiddeld genomen doeltreffend functioneert in de uitvoering van zijn wettelijke taken. Tegelijkertijd wordt geconcludeerd dat er ruimte is voor verbetering en er aandachtspunten zijn inzake de doeltreffendheid.

Maatregelen die in 2019 in gang zijn gezet om de doelmatigheid en doeltreffendheid te versterken zijn:

- Samen met het ministerie werkt het Commissariaat aan de uitvoering van de aanbevelingen uit het evaluatierapport om tot meer transparantie en inzicht in de doelmatigheid van de organisatie te komen. Dit onder andere door de implementatie van een nieuw zaak- en personeelsadministratiesysteem in november 2019 om doorlooptijden te monitoren en terug te brengen. In het laatste kwartaal van 2019 werden voorbereidingen getroffen voor de implementatie van tijdschrijven door onze medewerkers per 1 januari 2020. Op basis van de output van de tijdschrijf-administratie zullen in samenspraak met het ministerie KPI's worden geformuleerd op basis waarvan de begroting voor 2021 zal worden gebaseerd.
- In september 2019 vond een onderzoek naar de medewerker engagement binnen het Commissariaat plaats. Dit onder andere om gevolg te geven aan de aanbeveling om onderzoek te doen naar het te hoge personeelsverloop binnen het Commissariaat. Dit

onderzoek vond plaats met begeleiding van een extern bureau. Leidinggevend zijn door dit bureau begeleid in het terugkoppelen van de resultaten aan de medewerkers. Ook werd de Ondernemingsraad nauw betrokken. In 2019 werd een agenda opgesteld voor het vorm te geven personeelsbeleid in 2019 en 2020. Een deel van de aanbevelingen die werden gedaan zijn daarin opgenomen zoals het beter 'on boarden' van nieuwe medewerkers en werken aan een transparant functiehuis.

- De aanbeveling werd gedaan om ons te oriënteren op digitale toezichtinstrumenten. In internationaal verband zetten wij ons hiervoor al enkele jaren in en verdere oriëntatie maakt deel uit van het strategietraject 2025 dat hieronder wordt beschreven.

- Er komt een verkenning door het ministerie plaats naar de wettelijke taken van het Commissariaat voor de Media in het licht van de ontwikkelingen in de mediasector en op basis van het strategietraject 2025.

3.3 – Flexibilisering en digitalisering

In 2019 zijn verdere stappen gezet in de digitalisering van de werkprocessen en is geïnvesteerd in het flexibel maken van de organisatie. De implementatie van het digitale zaakstelsel dat beoogt de workflow te stroomlijnen vond plaats in november 2019. Dit stelsel sluit beter aan op de huidige inrichting en behoeften van de organisatie.

In 2018 is het systeem AFAS-Insite in gebruik genomen. De personeelsdossiers zijn daarmee volledig gedigitaliseerd. Gegevens komen daarmee sneller beschikbaar en (salaris) mutaties zijn eenvoudiger door te voeren. Het afgelopen jaar is hard gewerkt aan de implementatie per 1 januari 2020 van de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (Wnra) en de invoering van het Individueel Keuzenbudget (IKB). Alle medewerkers van het Commissariaat zijn per 1 januari 2020 over gegaan naar het private arbeidsrecht en krijgen een arbeidsovereenkomst. Keuzes die worden gemaakt in het kader van het IKB zijn eveneens in AFAS-Insite ondergebracht zodat onze medewerkers zo veel mogelijk de regie krijgen over hun arbeidsvoorwaardelijke componenten en inzet.

3.4 – Governance

De organisatie heeft momenteel een college van commissarissen dat verantwoordelijk is voor de bestuurlijke besluitvorming en een managementteam dat verantwoordelijk is voor de operationele aansturing van de organisatie. In 2019 namen wij afscheid van de voorzitter van het Commissariaat, een van onze commissarissen en de algemeen directeur. De benoemingsadviescommissie die zich bezighoudt met de invulling van de voorzittersfunctie is gevraagd om hangende de uitkomst van het governance-onderzoek in 2019 een interim-voorzitter te zoeken die er samen met de zittende commissaris voor kan zorgen dat complexe besluiten kunnen worden genomen en de aanbevelingen uit onder andere het governance-onderzoek kunnen worden geïmplementeerd. Sinds medio november is door de minister een interim-voorzitter benoemd. Zodra een permanente invulling van vacatures in het college van commissarissen plaatsvindt, gaat de minister met het Commissariaat nader overleggen hoe optimale transparantie en toetsing van nevenfuncties bereikt kunnen worden. Tevens beziet de minister op dit moment de arbeidsvoorwaardenregeling voor nieuwe leden van het college van commissarissen.

ABDTOPConsult is op verzoek van het ministerie in de zomer van 2019 gevraagd om inzicht te bieden in de voorwaarden met betrekking tot de inrichting van de governance van het Commissariaat, die kunnen bijdragen aan de samenwerking tussen het ministerie en Commissariaat en ons toezichtveld, en de slagkracht en het aanpassings- en reactievermogen van het Commissariaat te waarborgen om zo een slagvaardige en toekomstbestendige toezichthouder te zijn. Wij oriënteren ons momenteel zelf ook in nauwe samenspraak met het ministerie verder op onze governance, onder andere door ons te laten adviseren over mogelijke geschikte governance modellen door een externe consultant.

3.5 – Cultuur en samenwerking tussen bestuurder en OR

In artikelen die vanaf juli van dit jaar in de media verschenen werd gesproken over een aantal misstanden bij het Commissariaat. Hierbij werden reacties van oud-medewerkers aangehaald en werd verwezen naar de aanbeveling in bovengenoemde zbo-evaluatie om het personeelsverloop terug te brengen.

Dit heeft impact gehad op de organisatie en alle collega's die zich elke dag weer voor het Commissariaat en zijn taken inzetten. Het Commissariaat betreurt het ten zeerste dat sommige oud-medewerkers hun tijd bij de organisatie als niet positief hebben ervaren. We nemen alle signalen van medewerkers serieus en willen een lerende organisatie zijn en hebben daar waar nodig externe hulp ingeschakeld om ons daarbij te helpen. Ook de uitkomsten van het eerder aangehaalde engagementonderzoek gaven aanleiding om fors in te zetten op een cultuurverandering binnen de

organisatie. De eerste stappen hiervoor zijn eind 2019 gezet en worden in 2020, samen met alle medewerkers van het Commissariaat, voortgezet. Dat proces is op dit moment in volle gang en wij betrekken de Ondernemingsraad (OR) hier nauw bij. Kort voor het van start gaan van 2019 werd een (nieuwe) OR na een periode van afwezigheid geïnstalleerd en in 2019 is over een weer veel geïnvesteerd in de samenwerking tussen Bestuurder en OR. Dit zal in 2020 leiden tot een gestructureerde jaarkalender. In oktober 2019 werd een vijfde lid aan de OR toegevoegd. Hierdoor zijn alle afdelingen vertegenwoordigd in de OR. De OR is het afgelopen jaar van grote waarde gebleken bij het tot stand brengen van structurele maatregelen die het klimaat binnen de organisatie moeten verbeteren. Er vinden structurele gesprekken plaats van het management met de OR en de OR rapporteert hierover naar de organisatie. Ook investeren de OR-leden in hun rol door trainingen in groepsverband te volgen.

3.6 – Organisatie en personeel

In 2019 hebben we wederom een beroep moeten doen op externe inhuur om reguliere, binnen de formatie vallende, taken uit te voeren. In 2019 werd € 1.159.000 besteed aan inleenkrachten (2018: 610.700). Het percentage dat werd besteed aan externe inhuur was in 2019 31,6 procent van de personeelskosten (2018: 15,8 procent).

In onderstaande tabel zijn relevante kengetallen aangaande de personele bezetting opgenomen.

Personele bezetting exclusief inleenkrachten, stagiaires en VWNW	2019	2018
Aantal medewerkers in dienst per ultimo jaar	42	44
Hiervan man	36%	41%
Hiervan vrouw	64%	59%
Gemiddelde leeftijd	45 ^{8/12}	46 ^{8/12}
Gemiddelde bezetting (aantal)	44,75	46,25
Gemiddelde bezetting (in fte)	41,06	42,84
Uitstroom (in aantal personen)	9	12
Instroom (in aantal personen)	8	9
Gemiddelde loonsom per fte*	82.011	83.524

* Voor 2018 herberekend op basis van nieuwe grondslag.

De verdeling man/vrouw in de top van de organisatie (college en managementteam) is ultimo 2019 43 procent man en 57 procent vrouw. Het Commissariaat houdt, mede in verband met de Europese regelgeving op het gebied van privacy, niet in zijn personeelsadministratie bij hoeveel procent van zijn medewerkers een migratie-achtergrond heeft.

3.7 – Commissariaat voor de Media 2025

Al een aantal jaren op rij beschrijven wij de transformatie van een nationaal naar een internationaal speelveld, waarin grote spelers als Google, Youtube, Netflix en Facebook domineren. Waarbij een verschuiving van advertentie-inkomsten plaatsvindt die inmiddels voornamelijk terecht komen bij grote Amerikaanse partijen. Waarin het televisiebereik langzaam maar gestaag afneemt, met name onder jongeren. En een vergelijkbare dalende trend waarneembaar is bij radio.

Een uitdijend toezichtveld, een sterke toename van het media-aanbod en nieuwe technologische ontwikkelingen brengen meer stakeholders en meer en andersoortige risico's en uitdagingen met zich mee, waarmee het Commissariaat met zijn beperkte capaciteit in zijn prioritering rekening moet houden.

Als onderdeel van zijn reguliere werkzaamheden neemt het Commissariaat aan de hand van omgevings- en risicoanalyses zijn lange termijn toezichtstrategie onder de loep. Daarvoor is in 2019 het project De Toezichthouder 2025 gestart, waaraan alle medewerkers die dat willen op de een of andere wijze bijdragen en waar wij ook externe stakeholders waaronder het ministerie betrekken.

En daar waar de wetgeving achter loopt op de maatschappelijke trends en ontwikkelingen laat het Commissariaat voor zover hij dat nodig acht ook in 2020 van zich horen. De eerdergenoemde verkenning naar de wettelijke taken in het licht van de ontwikkelingen in de mediasector door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap start zodra de uitkomsten van het project Commissariaat voor de Media 2025 bekend zijn.

3.8 – Financiën

De bekostiging van het Commissariaat voor de Media maakt onderdeel uit van de mediabegroting. De begroting en jaarrekening worden onder verantwoordelijkheid van het college van commissarissen aan het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aangeboden. Het ministerie keurt deze stukken formeel goed. Met het ministerie wordt regelmatig overleg gevoerd over de begroting in relatie tot onze rol als toezichthouder. Voor 2019 is de bijdrage van het ministerie vastgesteld op € 5.008.000 (in 2018: € 5.140.000). Naast de bijdrage van het ministerie brengt het Commissariaat voor de Media kosten in rekening aan commerciële media-instellingen, die onder zijn toezicht vallen. Over 2019 bedroeg dit € 2.731.000 (in 2018: € 1.881.000).

De jaarrekening over 2018 is op 29 maart 2019 ter goedkeuring aan de minister van Basis- en Voortgezet Onderwijs, en Media voorgelegd. De begroting 2019 is op 6 februari 2019 door het ministerie goedgekeurd.

De jaarrekening van het Commissariaat voor de Media worden gecontroleerd door Mazars Accountants N.V.

Het exploitatieresultaat 2019 komt uit op € 1.252.000 positief. In de begroting werd rekening gehouden met een resultaat van nihil. De belangrijkste redenen van deze afwijking zijn:

- De opbrengsten uit de regeling toezichtkosten Commerciële Media-instellingen en Commerciële Media-instellingen op Aanvraag zijn hoger dan in de begroting voorzien voornamelijk het gevolg van de komst van Discovery naar Nederland in het voorjaar van 2019.
- Niet dan wel op een later moment invullen van vacatures leidde tot een besparing van circa € 800.000 op de loonkosten. Hier staat tegenover dat inleen van externe krachten circa € 1.000.000 hoger was dan in de begroting was voorzien.
- Vrijval van de voorziening wachtgeld collegeleden, omdat de leden van het college geen beroep meer (kunnen) doen de regeling. De minister heeft de bezoldigingsregeling waarop de wachtgeldaanspraken waren gebaseerd per 15 november 2019 ingetrokken. Vrijval bedraagt circa € 700.000.
- Het niet invullen van vacatures leidde tot lagere bedrijfslasten (ICT, huisvesting, bureaunkosten e.d.) van circa € 75.000.
- We hebben in 2019 onderzoek gedaan naar representatie van vrouwen in de media. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft hiervoor een bijdrage verstrekt van circa € 60.000.
- In de begroting was een budget opgenomen van € 200.000 voor invulling van de toezichtfocus. Het project '2025' is getemporeerd en wordt in 2020 verder uitgerold. Dit resulteert in een gedeeltelijke vrijval van het begrote bedrag. Onderschrijding € 100.000.
- Lagere proceskosten resulteerde in een onderschrijding van eveneens € 100.000.

In de begroting worden de kosten van de organisatie toegerekend naar taakgebieden. Daarmee wordt duidelijk gemaakt waar de nadruk van de werkzaamheden liggen. In onderstaande tabel worden de werkelijke kosten per taakgebied vergeleken met de begroting ter zake:

Tabel: Toerekening kosten naar taakgebied
(Bedragen x 1.000)

Taakgebied	Begroting 2019		Resultaat 2019	
	Aandeel	Bedrag	Aandeel	Bedrag
Financieel toezicht	7%	534	9%	580
Programmatoezicht	27%	1.964	23%	1.586
Nevenactiviteiten	2%	177	4%	139
Toegang	21%	1.532	22%	2.186
Beleidsadvisering	26%	1.832	22%	1.082
BES (apparaat)	4%	250	3%	264
Vaste boekprijs (apparaat)	6%	432	6%	418
Overig	7%	500	11%	291
Totaal	100%	7.221	100%	6.546

Toelichting op de afwijkingen per taakgebied

De indeling naar taakgebieden komt voort uit een advies dat BCG in 2015 heeft gegeven over het bekostigingsniveau van het Commissariaat. De toerekening is gebaseerd op een analyse van de taken op afdelingsniveau. Hier zijn de kosten van inleenkrachten in meegenomen. Deze vrij grove benadering van toerekening van kosten wordt in 2020 vervangen door een verdelingssystematiek op basis van tijdschrijven. Met het ministerie worden nadere afspraken gemaakt over systematiek van toerekening.

Door een combinatie van factoren, zoals hiervoor is beschreven, zijn de kosten per taakgebied – over het algemeen – lager dan in de begroting was voorzien. Uitzondering is het taakgebied Toegang. In 2019 zijn extra krachten ingezet om de toegang van Brexit-partijen, zoals Discovery, tot het Nederlandse medialandschap te faciliteren.

3.9 – Risicomanagement

Het Commissariaat hecht waarde aan zijn onafhankelijke positie en wil een betrouwbare toezichthouder zijn. Deze Ausgangssituation vormt de basis voor het risicomanagement van de organisatie. Het college en managementteam zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het onderkennen, analyseren, en beheersen van risico's, zowel als toezichthouder als in de eigen bedrijfsvoering. De risico's waarmee de organisatie kan worden geconfronteerd, worden daartoe onderverdeeld in strategische, operationele, compliance en financiële risico's en het managen daarvan vormt een integraal onderdeel van het gevoerde beleid.

De risicobereidheid wordt vastgesteld door de verschillende aspecten die van invloed zijn op de risicobereidheid, te bespreken en af te wegen. De overall risicobereidheid (risk appetite) van het Commissariaat is 'avers', ofwel risicomijdend, dat wil zeggen dat het totale risico dat de organisatie bereid is te accepteren niet verder gaat dan het risico dat nodig is om de strategische doelstellingen te behalen en de verplichtingen na te komen.

Over de belangrijkste risico's rapporteren wij in dit jaarverslag.

Categorie	Omschrijving	Kans	Impact	Bereidheid risico te nemen
Strategische risico's	Verlies van de onafhankelijke positie als toezichthouder	Klein	Groot	Klein
	Reputatieschade	Medium	Groot	Klein
	Onvoldoende geëquipeerd zijn om in te spelen op de snelle ontwikkelingen in het medialandschap en op de toenemende wettelijke taken en maatschappelijke verwachtingen t.a.v. de rol van het Commissariaat	Groot	Groot	Klein
Operationele risico's	Toezichtsignalen worden niet tijdig onderkend of gedeeld tussen afdelingen	Klein	Medium	Klein
	IT-systemen sluiten niet aan op uitvoering van de toezichttaken	Medium	Medium	Klein
	IT-beveiliging biedt onvoldoende bescherming	Klein	Groot	Klein
	Onvoldoende mogelijkheden gekwalificeerd personeel aan te trekken	Groot	Groot	Klein
	Doelmatigheid niet op orde	Medium	Groot	Klein
Compliance risico's	Fouten bij interpretatie van wet- en regelgeving	Klein	Groot	Klein
	Fouten bij naleving in- en externe procedures	Medium	Groot	Klein
Financiële risico's	Onvoldoende bekostiging voor de uitvoering van taken	Medium	Groot	Klein
	Onjuistheden in de inning van toezichtkosten	Klein	Medium	Klein

Mitigerende maatregelen

Strategische risico's

Al geruime tijd vindt een transformatie van een nationaal naar een internationaal mediaspeelveld plaats. Een speelveld waarin grote spelers als Google, Youtube, Netflix en Facebook domineren. Hierdoor vindt er een verschuiving van advertentie-inkomsten plaats, die inmiddels voornamelijk terechtkomen bij grote Amerikaanse partijen. Een speelveld waarin het televisiebereik langzaam maar gestaag afneemt, met name onder jongeren. En een vergelijkbare dalende trend waarneembaar is bij radio.

Dit uitdijend toezichtveld, een sterke toename van het media-aanbod en nieuwe technologische ontwikkelingen brengen meer stakeholders en meer en andersoortige risico's en uitdagingen met zich mee, waarmee het Commissariaat in zijn capaciteit en in zijn prioritering rekening moet houden. Allereerst neemt de hoeveelheid media-aanbod enorm toe. Dat brengt nieuwe toezichtuitdagingen met zich mee. Ook neemt het toezichtsveld toe door de implementatie van de Europese Richtlijn voor Audiovisuele Mediadiensten 2018 (hierna: AVMDR) in de Mediawet per 1 september 2020. Daarnaast worden in 2020 een groot deel van de maatregelen uit de Visiebrief "Visie toekomst publiek omroepbestel: waarde voor het publiek" (hierna: Visiebrief), die de minister op 14 juni 2019 aan de Tweede Kamer stuurde, deels via aanpassing van de Mediawet geïmplementeerd. En de verwachting is dat de technologische innovatie in de mediawereld nog maar aan het begin staat.

Door het politieke debat in binnen- en buitenland inzake de media op de voet te volgen, kan snel worden geanticipeerd op veranderingen in wet- en regelgeving. Bovendien is het Commissariaat actief betrokken bij ERGA en kan hij de kernwaarden van het beleid actief onder de aandacht brengen van de Nederlandse en Europese besluitmakers.

Verder is het Commissariaat in 2019 als onderdeel van de reguliere werkzaamheden en aan de hand van omgevings- en risicoanalyses een lange termijn toezichtstrategie gestart onder de noemer Commissariaat 2025.

In het achterliggende jaar is het Commissariaat een aantal keer in het nieuws geweest met zaken die onder andere betrekking hadden op de cultuur binnen de organisatie en het niet naleven van interne procedures. Maatregelen zijn getroffen om herhaling in de toekomst te voorkomen hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 3.2.

Operationele risico's

Berichten vanuit het 'veld' en eigen onderzoek zijn de belangrijkste bronnen voor het onderkennen van toezichtsignalen. De signalen worden intern besproken in een zogenaamd signalenoverleg waarbij vertegenwoordigers vanuit diverse afdelingen bij betrokken zijn. Hiermee wordt het risico dat signalen niet tijdig worden onderkend of niet worden gedeeld significant beperkt.

In 2019 zijn verdere stappen gezet in de modernisering van de IT-infrastructuur en is een nieuw zaaksysteem geïmplementeerd ter ondersteuning van het primaire proces.

De organisatie ondervindt helaas nog steeds dat het lastig is om een aantal vacatures te vervullen. Hierdoor kan de tijdigheid van besluitvorming onder druk komen te staan. Het Commissariaat neemt actief deel in (belangen)organisaties als het Markt Toezichthouders Beraad en andere gremia om uitwisselingen van talent te vereenvoudigen en het risico dat vacatures niet ingevuld kunnen worden te beperken. Daarnaast is een onboarding programma geïntroduceerd om nieuwe medewerkers goed in te werken en het verloop terug te dringen.

Compliance risico's

Het Commissariaat is een kennisorganisatie. We zijn een lerende organisatie, waarin medewerkers trainingen en opleidingen kunnen volgen om het kennisniveau up-to-date te houden. Zorgvuldigheid in de uitvoering van onze werkzaamheden en onderbouwing van de besluitvorming dragen ertoe bij dat de risico's van onjuiste interpretatie van wet- en regelgeving gering is. Indien de zorgvuldigheid van de besluitvorming daarom vraagt, wordt extern advies ingewonnen.

Compliance risico's worden beperkt door het kennisniveau in de organisatie actief te monitoren, bijscholing te faciliteren, en door inhuur van externe expertise.

Daar waar is gebleken dat interne aankoopprocedures niet werden nageleefd zijn maatregelen getroffen. Zo is per 1 december 2019 een compliance officer aangesteld en worden wij momenteel geadviseerd door gerenommeerde externe partijen op het vlak van aankoopbeleid en het verder implementeren van beleid op het vlak van compliance.

Met de medewerkers van het Commissariaat wordt actief gesproken over de gedragscode integriteit en over de gevolgen daarvan voor hun werkzaamheden. Nieuwe medewerkers leggen de eed of belofte af en worden tijdens hun inwerkperiode actief begeleid en voorgelicht over aspecten van toezichthouden en daaronder vallende integriteitskwesties.

Financiële risico's

Deze zijn beperkt door actief te sturen op bestedingen en inkomstenstromen. Periodiek wordt gerapporteerd over gedane uitgaven en ontvangen inkomsten. Daar waar nodig wordt bijgestuurd om binnen de vastgestelde begroting te blijven. Met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wordt periodiek overleg gevoerd over budgetontwikkelingen op middellange termijn.

4. Jaarrekening

4.1 – Balans per 31 december 2019

(Na resultaatbestemming in euro maal 1.000)

ACTIEF	31-12-2019	31-12-2018
VASTE ACTIVA		
Materiële vaste activa (1)		
Bedrijfsgebouwen en -terreinen	3.818	3.990
Installaties	104	118
Andere vaste bedrijfsmiddelen	354	143
	4.276	4.251
VLOTTENDE ACTIVA		
Vorderingen		
Debiteuren (2)	100	85
Overige vorderingen en overlopende activa (3)	3.421	2.871
	3.521	2.956
Liquide middelen (4)	7.224	7.989
TOTAAL	15.021	15.196

PASSIEF**31-12-2019****31-12-2018****EIGEN VERMOGEN (5)**

Algemene Reserve	5.269	3.942
Bestemmingsreserves	1.566	1.641
	6.835	5.583

VOORZIENINGEN

Voorziening reorganisatiekosten (6)	718	918
Overige voorzieningen (7)	726	1.648
	1.444	2.566

LANGLOPENDE SCHULDEN (8)**5.668****5.958****KORTLOPENDE SCHULDEN (9)**

Crediteuren	308	254
Belastingen en (sociale) premies	146	264
Overige schulden en overlopende passiva	620	571
	1.074	1.089

TOTAAL**15.021****15.196**

4.2 – Exploitatierkening over 2019

(Bedragen maal € 1.000)

	2019	Begroting	2018
BATEN			
Bijdrage OCW (10)	5.008	4.898	5.140
Overige baten/bijzondere baten (11)	2.789	2.323	1.881
<i>Som der baten</i>	<i>7.797</i>	<i>7.221</i>	<i>7.021</i>
LASTEN			
Personeelskosten (12)	2.701	3.872	3.472
Sociale lasten (13)	866	1.104	888
Afschrijving op materiële vaste activa (14)	280	136	266
Overige lasten (15)	2.699	2.109	1.994
<i>Som der lasten</i>	<i>6.546</i>	<i>7.221</i>	<i>6.620</i>
Bedrijfsresultaat	1.251	0	401
Rentebaten	1	0	0
Exploitatieresultaat	1.252	0	401
Bestemming van het resultaat:			
Toevoeging Algemene Reserve	1.327	0	476
Onttrekking bestemmingsreserve	-75	0	-75
	1.252	0	401

4.3 – Kasstroomoverzicht over 2019

(Volgens de indirecte methode)

	2019	2018
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Bedrijfsresultaat	1.251	401
Aanpassing voor:		
Afschrijving op materiële vaste activa	280	266
Mutaties langlopende schulden	-290	5.958
Mutaties voorzieningen	-1.122	-1.194
	-1.132	5.030
Verandering in werkkapitaal		
Vorderingen	-565	1.648
Kortlopende schulden	-15	-38
	-580	1.610
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	-461	7.041
Ontvangen interest	1	0
Kasstroom uit operationele activiteiten	-460	7.041
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investerings in materiële vaste activa	-305	-94
Mutatie geldmiddelen	-765	6.947
Stand liquide middelen 1 januari	7.989	1.042
Stand liquide middelen 31 december	7.224	7.989
Mutatie	-765	6.947

4.4 – Toelichting op de jaarrekening

4.4.1 – Algemene toelichting

Verbonden partij

Het Commissariaat voor de Media (hierna: Commissariaat) is ingesteld in de Mediawet van 21 april 1987 en is in zijn hoedanigheid van zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) een administratief orgaan in de zin van de Algemene wet bestuursrecht. Het Commissariaat is belast met taken die hem krachtens de Mediawet zijn opgelegd. Als ZBO neemt het Commissariaat zijn besluiten onafhankelijk van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, maar legt daarover verantwoording af aan de Minister.

Het Commissariaat staat onder leiding van een college van drie commissarissen (een voorzitter en twee leden) die bij Koninklijk Besluit op voordracht van de Minister worden benoemd. De commissarissen worden voor een periode van vijf jaar benoemd. Daarna is eenmaal een herbenoeming voor eenzelfde periode mogelijk. De commissarissen dienen een grote mate van onafhankelijkheid te hebben. Om dit te waarborgen wordt in de Mediawet uitdrukkelijk beschreven met welke betrekkingen, lidmaatschappen en functies het lidmaatschap van het Commissariaat onverenigbaar is.

Het college wordt ondersteund door een team van medewerkers. Het Commissariaat is gevestigd in Hilversum en ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 50203517.

Continuïteit

De in de onderhavige jaarrekening gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn gebaseerd op de veronderstelling van continuïteit van het Commissariaat.

Valuta

De opgenomen bedragen zijn in een veelvoud van 1.000 euro, tenzij anders is vermeld.

Schattingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het college zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 3:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schatting inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

Wet Normering Bezoldiging Topfunctionarissen

Voor de uitvoering van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de (semi)publieke sector (WNT) heeft het Commissariaat zich gehouden aan de beleidsregel WNT en deze als normenkader bij het opmaken van de jaarrekening gehanteerd.

4.4.2 – Algemene grondslagen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met het handboek Financiële Verantwoording Commissariaat voor de Media 2018.

Activa en passiva worden in het algemeen gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans en de winst- en verliesrekening zijn referenties opgenomen. Met deze referenties wordt verwezen naar de toelichting.

Separate verantwoording beheer

Zoals vermeld in het handboek financiële verantwoording Commissariaat voor de Media 2018 is het verslag over het beheer van de Algemene Mediareserve niet in deze jaarrekening opgenomen. Deze verantwoording wordt voor 1 september 2020 aan het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aangeboden.

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten omvatten vorderingen onder vlottende activa, liquide middelen, langlopende schulden en kortlopende schulden. Het Commissariaat kent geen afgeleide financiële instrumenten. Voor de grondslagen van primaire financiële instrumenten wordt verwezen naar de behandeling per balanspost van de 'Grondslagen voor de waardering van activa en passiva'.

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen verminderen met 765 terwijl het exploitatieresultaat 1.123 positief is. Deze discrepantie wordt veroorzaakt door een vrijval van de voorziening voor wachtgeld van de commissarissen ten gunste van de exploitatie. Deze vrijval leidde niet tot een mutatie in de geldmiddelen. Daarnaast hebben investeringen in een nieuw zaakstelsel en de aanschaf van nieuwe computerapparatuur geleid tot een afname van de geldmiddelen. Deze investeringen worden over een periode van vier jaar afgeschreven.

4.5 – Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd op de verkrijgingsprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen.

De afschrijvingen worden gebaseerd op de verwachte toekomstige gebruiksduur en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele restwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikneming. Het kantoorpand wordt in 40 jaar afgeschreven. Met ingang van 2018 wordt over de resterende looptijd lineair

afgeschreven. Aanvullende investeringen en installaties in het gebouw worden afhankelijk van de levensduur in een periode van vijf tot vijftien jaar lineair afgeschreven. Hard- en software worden in vier jaar afgeschreven.

Vorderingen

De vorderingen worden opgenomen tegen nominale waarde, onder aftrek van de voorziening voor eventuele oninbaarheid. Bij de bepaling van de nog te factureren toezichtkosten is uitgegaan van de informatie die bij het vaststellen van de jaarrekening bekend is.

Liquide middelen

De liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien de middelen niet ter vrije beschikking staan, dan wordt hiermee bij de waardering rekening gehouden.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen van het Commissariaat is ingedeeld in verschillende reserves.

Algemene reserve

De algemene reserve is het gedeelte van het eigen vermogen waarover zonder belemmering door wettelijke of statutaire bepalingen kan worden beschikt voor het doel waarvoor het Commissariaat is opgericht. Deze reserve wordt aangehouden om de continuïteit van het Commissariaat op langere termijn te waarborgen.

Bestemmingsreserve

De van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap ontvangen investeringssubsidies terzake van het kantoorgebouw worden gerubriceerd onder een bestemmingsreserve. Jaarlijks wordt via de resultaatbestemming een bedrag van de bestemmingsreserve overgeheveld naar de algemene reserve. Dit bedrag correspondeert met de afschrijvingskosten van de materiële vaste activa, die aangeschaft zijn met de betreffende investeringssubsidies.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op balansdatum bestaan, waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is, en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is in te schatten. Tenzij anders vermeld worden de voorzieningen gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de betreffende verplichtingen af te wikkelen. Indien het effect van de tijdswaarde van geld materieel is en betrouwbaar kan worden berekend zijn de voorzieningen opgenomen tegen de contante waarde van de verplichting. Wanneer de verwachting is dat een derde de verplichting vergoedt, en wanneer het waarschijnlijk is dat deze vergoeding zal worden ontvangen bij de afwikkeling van de verplichting, wordt deze vergoeding als actief in de balans opgenomen.

Voorziening frictiekosten reorganisatie

Door het Commissariaat is in 2013 een reorganisatie uitgevoerd in het kader van de door het Kabinet in 2012 opgelegde ZBO-korting.

In het kader van deze reorganisatie is een aantal medewerkers aangemerkt als Van Werk naar Werk (hierna: VWNW) kandidaat en is een voorziening in de jaarrekening opgenomen. De omvang van deze voorziening is berekend op basis van thans bekende informatie. Jaarlijks wordt de verplichting geactualiseerd. Voor de bekostiging van het VWNW-traject van het Commissariaat is een frictiekostenregeling van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van toepassing op grond waarvan een vordering op het ministerie is opgenomen in relatie tot de omvang van de voorziening.

De mutatie in de reorganisatievoorziening alsmede de mutatie in de vordering op het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is via de exploitatierekening (bijzondere baten respectievelijk bijzondere lasten) verwerkt.

Voorziening wachtgeld/WW

De voorziening wachtgeld/WW wordt gevormd voor toekomstige en al ingegane wachtgeldverplichtingen voor personeelsleden en commissarissen. De voorziening wordt gewaardeerd op nominale waarde, waarbij wordt geschat in welke mate het betreffende personeelslid gebruik zal maken van de wachtgeldaanspraak.

Eén collegelid heeft aangegeven geen beroep te zullen doen op de wachtgeldregeling. Voor het andere collegelid is de verbintenis per 1 augustus 2019 door de minister ontbonden waarbij het recht op wachtgeld is komen te vervallen. Betrokken collegelid heeft bezwaar aangetekend tegen het besluit van de minister. Deze procedure loopt nog. Bij het bepalen van de hoogte van de voorziening is geen rekening gehouden met uitkomst van deze procedure.

De bezoldigingsregeling Commissariaat en Stimuleringsfonds voor de personen waarop het wachtgeld is gebaseerd, is per 15 november 2019 ingetrokken.

Voorziening jubileumuitkering

De voorziening is gewaardeerd tegen nominale waarde en betreft de verplichting van toekomstige jubileumuitkeringen, gebaseerd op de arbeidsvoorwaarden. Bij de berekening van de voorziening is rekening gehouden met de kans dat medewerkers de organisatie vroegtijdig verlaten.

Voorziening Groot Onderhoud

Voor uitgaven voor groot onderhoud van gebouwen wordt een voorziening gevormd om deze lasten gelijkmatig te verdelen over een aantal boekjaren. De toevoegingen aan de voorziening wordt bepaald op basis van het geschatte bedrag van het groot onderhoud en de periode die telkens tussen de werkzaamheden voor groot onderhoud verloopt. Het in 2014 opgestelde meerjarenonderhoudsplan is in 2019 verder geactualiseerd. Het plan is de basis voor de voorziening groot onderhoud.

Pensioenen

De medewerkers van het Commissariaat hebben een pensioenregeling die is ondergebracht bij het ABP. Deze pensioenregeling betreft een toegezegd pensioenregeling. De opbouw van het pensioen is op basis van middelloonregeling. De premies worden verantwoord in de exploitatie zodra deze verschuldigd zijn. Nog te betalen premies per balansdatum worden als te betalen premies ABP opgenomen.

Langlopende en kortlopende schulden

Schulden worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de nominale waarde.

4.6 – Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

Algemeen

Het exploitatieresultaat wordt bepaald als het verschil tussen het totaal der baten en het totaal der lasten. Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Lasten, verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden. Voorzienbare verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het boekjaar worden meegenomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden en wordt voldaan aan de voorwaarden voor het opnemen van voorzieningen.

Bijdrage OCW

De exploitatiebijdrage OCW wordt als bate verantwoord in de exploitatierekening in het jaar waar de bate betrekking op heeft. Overige ontvangen subsidies/bijdragen en daaraan gerelateerde kosten worden verantwoord in de periode waarop zij betrekking hebben.

Personeelsbeloningen/Periodiek betaalbare beloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de winst- en verliesrekening voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers respectievelijk de belastingautoriteit.

Afschrijvingen

Materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikneming afgeschreven over de verachte toekomstige gebruiksduur van het actief. Indien een schattingswijziging plaatsvindt van de toekomstige gebruiksduur, dan worden de toekomstige afschrijvingen aangepast.

Toezichtkosten

De toezichtkosten worden conform de richtlijnen van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap toegerekend aan de periode waarop de toezichtkosten betrekking hebben.

4.7 – Toelichting op de balans

4.7.1 – Materiële vaste activa

Het verloop in 2019 is als volgt weer te geven:

Materiële vaste activa (1)	Bedrijfsgebouwen en terreinen	Installaties	Andere vaste bedrijfsmiddelen	Totaal
<i>Saldo per 1 januari</i>				
Aanschafwaarden	5.393	902	3.960	10.255
Cumulatieve afschrijvingen	-1.403	-784	-3.817	-6.004
Boekwaarde	3.990	118	143	4.251
<i>Mutaties in het boekjaar</i>				
Investeringsen			305	305
Desinvesteringen				0
Afschrijvingen	-172	-14	-94	-280
Saldo	-172	-14	-211	25
<i>Saldo per 31 december</i>				
Aanschafwaarden	5.393	902	4.265	10.560
Cumulatieve afschrijvingen	-1.575	-798	-3.911	-6.284
Boekwaarde	3.818	104	354	4.276

Investeringsen 2019 hebben betrekking op:

• Implementatie zaaksysteem	128
• Aanschaf hardware	109
• Aanschaf inventaris	59
• Digitalisering salarisadministratie	7
• Implementatie Timetell	2
• Totaal	305

Het kantoorpand wordt met ingang van 2018 lineair afgeschreven.

Aanvullende investeringen en installaties in het gebouw worden afhankelijk van de levensduur in een periode van vijf tot vijftien jaar lineair afgeschreven. Hard- en software worden in vier jaar afgeschreven.

Over de waarde van de grond ad € 476 wordt niet afgeschreven.

De WOZ-waarde van het pand bedraagt per 1 januari 2019 € 2.510 (2018: € 2.518).

4.7.2 – Vorderingen

Debiteuren (2)	2019	2018
Debiteuren	145	362
Af: voorziening dubieuze debiteuren	-45	-277
Netto	100	85

De debiteuren bestaan uit nog in te vorderen boetes en toezichtkosten over voorgaande jaren, hierbij is rekening gehouden met een voorziening voor oninbaarheid van € 45 (2018: € 277).

Overlopende vorderingen en activa (3)	2019	2018
Te ontvangen opbrengsten inzake toezichtkosten	2.552	1.848
Te ontvangen OCW website VBP 2019	35	1
Vordering subsidies frictiekosten OCW 2015 e.v. jaren	718	918
Te ontvangen bedragen organisatiekosten	15	16
Te ontvangen boetes (creditfacturen restituties)	86	71
Vooruitbetaalde kosten/overige nog te ontvangen bedragen	15	17
Totaal	3.421	2.871

De facturering van de toezichtkosten is per jaar achteraf. De verwachting is dat over 2019 € 2.501 aan toezichtkosten aan commerciële lineaire en non-lineaire media-instellingen zal worden gefactureerd. Hierbij is rekening gehouden met een bedrag van € 50 voor mogelijke oninbaarheid, zijnde 2 procent van de ingeschatte baten. De toename ten opzichte van 2018 wordt veroorzaakt doordat een aantal van de in het Verenigd Koninkrijk gevestigde media-instellingen hun activiteiten per 1 april 2019 naar Nederland hebben overgebracht.

Voor de bekostiging van het VWNW-traject van het Commissariaat is een frictiekostenregeling van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van toepassing op grond waarvan een vordering op het ministerie is opgenomen in relatie tot de omvang van de voorziening.

De overlopende vorderingen en activa hebben, met uitzondering van de vordering subsidie frictiekosten OCW, een looptijd van korter dan één jaar.

4.7.3 – Liquide middelen

Liquide middelen (4)	2019	2018
Ministerie van Financiën	7.223	7.988
ING Bank	1	1
Totaal	7.224	7.989

De liquide middelen zijn vrij opvraagbaar. In het kader van het Schatkistbankieren is een rekening bij het ministerie van Financiën in gebruik. De aanvraag frictiekosten 2019 is gehonoreerd tot een bedrag van € 336. Per ultimo 2019 is een bedrag van € 5.668 vooruit ontvangen.

Verder is er nog een ING-rekening voor kleine aanschaffingen.

4.7.4 – Eigen vermogen (5)

Het verloop in 2019 is als volgt weer te geven:

	Algemene Reserve	Bestemmings- reserve nieuwbouw	Totaal
Saldo per 1 januari	3.942	1.641	5.583
Resultaatbestemming	1.327	-75	1.252
Saldo per 31 december	5.269	1.566	6.835

De Bestemmingsreserve is in het verleden gevormd uit de éénmalige bijdrage van € 2.269 die door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is verstrekt ten behoeve van de financiering van het kantoorpand. Het evenredige deel van de afschrijvingskosten (op lineaire basis vanaf 2018), dat samenhangt met het kantoorpand, is via de resultaatbestemming in mindering gebracht op deze bestemmingsreserve.

4.7.5 – Voorzieningen

Voorziening frictiekosten reorganisatie (6)	2019	2018
Stand per 1 januari	918	1.930
Dotatie reorganisatie frictiekosten	114	335
Vrijval reorganisatie frictiekosten	-24	-817
Onttrekkingen	-290	-530
Stand per 31 december	718	918

Van de voorziening ultimo 2019 heeft een bedrag van € 189 betrekking op 2020.

Over 2019 zijn de uitgaven aan frictiekosten als volgt:

Frictiekosten 2019	Uitgaven	Toezegging	Afrekening
Overige kosten	33	40	6
Salariskosten VWNW	257	296	96
Totaal	290	336	102

De frictiekostenafrekening 2019 is voorgelegd aan de accountant die daarbij zijn goedkeurende verklaring heeft gevoegd.

Overige voorzieningen (7)	2019	2018
Wachtgeld/WW	370	1.300
Voorziening jubileumuitkeringen	55	48
Voorziening groot onderhoud	301	300
Totaal	726	1.648

Het verloop van de voorziening in 2019 is als volgt weer te geven:

Voorziening wachtgeld/WW	2019	2018
Saldo per 1 januari	1.300	1.513
Dotaties	96	183
Vrijval	-803	-99
Onttrekkingen	-223	-297
Saldo per 31 december	370	1.300

De voorziening wachtgeld/WW is gevormd om de te verwachten uitgaven voor wachtgeldverplichtingen/WW-verplichtingen te kunnen bekostigen. Jaarlijks wordt aan de hand van de op dat moment bekende gegevens de hoogte van de voorziening berekend. Zo nodig wordt via een extra dotatie de voorziening op peil gehouden. Van de totale voorziening heeft een bedrag van € 221 betrekking op een looptijd korter dan één jaar. In de vrijval van € 803 is de vrijval voorziening aanspraken wachtgeld commissarissen begrepen.

Voorziening jubileumuitkeringen	2019	2018
Stand per 1 januari	48	63
Vrijval/dotatie	7	-12
Onttrekkingen	0	-3
Stand per 31 december	55	48

Er is een voorziening getroffen voor in de toekomst te betalen jubileumuitkeringen aan het personeel. De voorziening wordt bepaald per personeelslid vanaf het moment dat de werknemer bij het ABP is verzekerd. Van de totale voorziening heeft een bedrag van € 4 betrekking op een looptijd korter dan één jaar.

Voorziening groot onderhoud	2019	2018
Stand per 1 januari	300	254
Dotatie	74	84
Onttrekkingen	-73	-38
Stand per 31 december	301	300

Mede gelet op de ouderdom van het pand is een voorziening getroffen voor kosten groot onderhoud aan het pand. Van de totale voorziening heeft een bedrag van € 179 betrekking op een looptijd korter dan één jaar.

4.7.6 – Langlopende schulden

Langlopende schulden (8)	2019	2018
Friciekosten reorganisatie		
Stand per 1 januari	5.958	0
Toevoeging	0	6.488
Onttrekkingen	-290	-530
Stand per 31 december	5.668	5.958

Het betreft hier door het ministerie van OCW Onderwijs, Cultuur en Wetenschap beschikbaar gestelde middelen voor de financiering van frictiekosten die voortkomen uit de reorganisatie in 2013.

4.7.7 – Kortlopende schulden

Kortlopende schulden (9)	2019	2018
Crediteuren	308	254
Belastingen en (sociale) premies		
Loonbelasting	71	182
Sociale premies	26	30
Pensioenpremie	49	52
	146	264
Overige Schulden en overlopende passiva		
Nog te betalen kosten apparaat	326	245
Tussenrekening nettoloon	16	45
Terug te betalen kosten BES/VBP 2016	0	0
Reservering vakantiegeld en vakantiedagen	278	281
	620	571

4.7.8 – Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Met Leaseplan Nederland N.V. is een operational leaseovereenkomst gesloten voor een personenauto. De resterende leaseverplichting van negen maanden, exclusief brandstof, bedraagt ultimo 2019 € 11.

4.8 – Toelichting op de exploitatierekening

4.8.1 – Baten

	2019	Begroting	2018
Bijdrage OCW (10)			
Bekostiging organisatiekosten	4.570	4.618	4.697
Bekostiging Bureau Vaste Boekenprijs	280	280	280
Bekostiging Toezicht BES-eilanden	158	0	163
Incidenteel	0	0	0
	5.008	4.898	5.140
Overige baten (11)			
Toezichtkosten commerciële RTV	2.731	2.323	1.881
Diverse ontvangsten	58	0	0
	2.789	2.323	1.881

De bijdrage van het ministerie voor de bekostiging van het Commissariaat is hoger dan begroot vanwege indexering van het budget ter compensatie van gestegen lonen en prijzen.

De toename van de toezichtkosten commerciële RTV het gevolg van de komst van een aantal mediabedrijven vanuit het Verenigd Koninkrijk medio 2019. Het aantal kanalen van commerciële media-instellingen dat onder ons toezicht valt, is uitgebreid van 490 tot 838 per ultimo 2019.

4.8.2 – Lasten

	2019	Begroting	2018
Personeelskosten (12)			
Brutolonen	2.408	2.790	2.551
Vakantietoelagen	199	250	213
Dotatie reservering vakantiegeld en vakantiedagen	-3	0	-16
Eindejaarsuitkeringen	197	260	211
Kosten voormalig personeel	19	2	9
Dotatie voorziening wachtgeldregeling (saldo)	-708	73	84
Dotatie voorziening jubileumuitkering	7	0	-12
Overige personeelskosten	582	497	432
	2.701	3.872	3.472
Gemiddelde bezetting (in fte)	41,06	51,27	42,84
Bezetting ultimo jaar (in fte)	39,58	-	40,09

De gemiddelde bezetting betreft de gemiddelde omvang van de staforganisatie van het Commissariaat en het college. De medewerkers die ex hoofdstuk VII bis van het ARAR als Van Werk naar Werk kandidaat zijn aangemerkt, zijn hierin niet meegeteld.

De lonen en salarissen zijn lager dan in de begroting werd voorzien doordat vacatures niet dan wel op een later moment dan voorzien zijn ingevuld. In 2019 heeft er een algehele vrijval plaatsgevonden van de voorziening voor de wachtgelduitkeringen voor het college, omdat deze wachtgeldregeling niet van toepassing is voor de huidige samenstelling van het college.

	2019	Begroting	2018
Sociale lasten (13)			
Pensioenpremies	426	566	447
WIA-premies	179	243	185
FPU-premies	72	94	78
IP-premies	35	9	20
ZVW-premies	154	192	158
	866	1.104	888

Ook voor de sociale lasten en pensioenpremies geldt dat deze lager zijn dan in de begroting was voorzien door gemiddeld lagere bezetting dan begroot.

	2019	Begroting	2018
Afschrijvingen op materiële vaste activa (14)			
Bedrijfsgebouwen en -terreinen	172	60	173
Installaties	14	17	13
Andere vaste bedrijfsmiddelen	94	59	80
	280	136	266

De afschrijving op bedrijfsgebouwen is op basis van lineaire afschrijving.

	2019	Begroting	2018
Overige lasten (15)			
Inhuur	1.159	150	611
Advies	454	516	430
Huisvestingskosten	284	313	309
Algemeen	354	552	342
Toezichtfocus	116	200	0
ICT	332	378	302
	2.699	2.109	1.994

Er zijn meer kosten gemaakt voor externe inhuur dan was voorzien vanwege nog openstaande vacatures. Onder advies zijn tevens de proceskosten begrepen. Deze zijn lager dan was voorzien in de begroting.

4.9 – Overige informatie

4.9.1 – Wet normering bezoldiging topfunctionarissen (WNT)

De bezoldiging van de topfunctionarissen is als volgt weer te geven:

(Norm in 2019 is € 194.000 en in 2018 is € 189.000 voor 1 fte en 12 maanden)

Openbaarmaking beloning topfunctionarissen met dienstbetrekking

Bedragen x € 1	J. Buné	M. de Cock Buning	E. Eljon	S. Teijgeler
Functiegegevens	Collegelid	Collegevoorzitter	Collegelid	Algemeen Directeur
Aanvang en einde functievervulling in 2019	01/01 - 31/12	01/01 - 30/06	01/01 - 31/07	01/01 - 31/08
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	0,70	0,70	0,70	1,0
Dienstbetrekking?	Ja	Ja	Ja	Ja
Bezoldiging				
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	94.748	51.146	58.381	78.545
Beloningen betaalbaar op termijn	39.260	16.196	18.707	12.712
Subtotaal	134.008	67.342	77.088	91.257
Individuele toepasselijke bezoldigingsmaximum	135.800	67.342	78.876	129.156
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Totale bezoldiging	134.008	67.342	77.088	91.257
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.		n.v.t.	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.		n.v.t.	n.v.t.

Gegevens 2018

Openbaarmaking beloning topfunctionarissen met dienstbetrekking

Bedragen x € 1	M. de Cock Buning	E. Eljon	J. Buné	S. Teijgeler
Functiegegevens	Collegevoorzitter	Collegelid	Collegelid	Algemeen Directeur
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	0,70	0,70	0,70	1,0
Dienstbetrekking?	Ja	Ja	Ja	Ja
Bezoldiging				
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	93.177	83.390	92.800	107.666
Beloningen betaalbaar op termijn	38.317	30.907	38.347	17.324
Subtotaal	131.494	120.297	131.147	124.990
Individuele toepasselijke bezoldigingsmaximum	132.300	132.300	132.300	189.000
Totale bezoldiging	131.494	120.297	131.147	124.990

Openbaarmaking beloning topfunctionarissen zonder dienstbetrekking

Bedragen x € 1	R. Litjens	
Functiegegevens	Interim Collegevoorzitter	
Kalenderjaar	2019	2018
Periode functievervulling in het kalenderjaar (aanvang en einde)	15/11 - 31/12	n.v.t.
Aantal kalendermaanden functievervulling in het kalenderjaar	2	n.v.t.
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum		
Maximum uurtarief in het kalenderjaar	187	n.v.t.
Maxima op basis van de normbedragen per maand	51.800	
Individueel toepasselijk maximum	39.270	n.v.t.
Bezoldiging (alle bedragen exclusief btw)		
Werkelijk uurtarief lager dan het maximum uurtarief?	Ja	n.v.t.
Bezoldiging in de betreffende periode	18.828	n.v.t.
Bezoldiging gehele periode kalendermaand 1 tot en met 12	18.828	
Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.	
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.	

Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen met of zonder dienstbetrekking alsmede degenen die op grond van hun voormalige functie nog vier jaar als topfunctionaris worden aangemerkt.

Gegevens 2019

Bedragen x € 1	E. Eljon
Functiegegevens	
Functie(s) bij beëindiging dienstverband	Collegelid
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	0,7
Jaar waarin dienstverband is beëindigd	2019
Uitkering wegens beëindiging van het dienstverband	
Overeengekomen uitkeringen wegens beëindiging dienstverband	52.500
Individueel toepasselijk maximum	52.500
Totaal uitkeringen wegens beëindiging dienstverband	52.500
Waarvan betaald in 2019	52.500
Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.

4.9.2 – Resultaatbestemming

Het college van commissarissen stelt voor om van het positieve exploitatieresultaat van € 1.276 een bedrag van € 75 ten laste van de Bestemmingsreserve en € 1.201 ten gunste van de Algemene Reserve te brengen. Conform artikel 34 van de Kaderwet ZBO keurt de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de jaarrekening goed. Vooruitlopend op zijn goedkeuring is de resultaatbestemming overeenkomstig het voorstel van het college in de balans verwerkt.

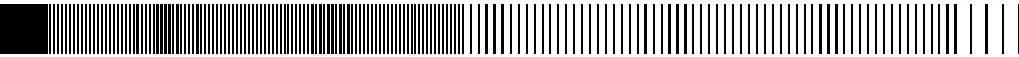
4.9.3 – Ondertekening van de jaarrekening

Het college van commissarissen heeft de jaarrekening vastgesteld in haar vergadering van 10 maart 2020.

Mevr. Drs. R.H.M. Litjens
voorzitter

Dhr. J.G.C.M. Buné CBM
commissaris

5. Controleverklaring

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT AFGEGEVEN TEN BEHOEVE VAN HET MINISTERIE VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan het college van commissarissen van
het Commissariaat voor de Media

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2019

ONS OORDEEL

Wij hebben de jaarrekening 2019 van het Commissariaat voor de Media te Hilversum gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van het Commissariaat voor de Media per 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met de Regeling financiële verantwoording Commissariaat voor de Media 2018 en de bepalingen van en krachtens de Wet normering topinkomens (WNT).

Voorts zijn wij van oordeel dat de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties over 2019 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen zijn in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in de Regeling financiële verantwoording Commissariaat voor de Media 2018.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2019;
2. de exploitatierekening 2019;
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

DE BASIS VOOR ONS OORDEEL

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Controleprotocol Commissariaat voor de Media van de Regeling financiële verantwoording Commissariaat voor de Media 2018, alsmede de Regeling controleprotocol WNT. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van het Commissariaat van de Media zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

ANTICUMULATIEBEPALING WNT

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2019 hebben wij geen werkzaamheden verricht ten aanzien van de anticumulatiebepaling van artikel 1.6a WNT en artikel 5 lid 1(j) Uitvoeringsregeling WNT. Dit betekent dat we niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT plichtige instellingen alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

BEPERKING IN GEBRUIK EN VERSPREIDINGSKRING

De jaarrekening is opgesteld voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met als doel het Commissariaat voor de Media in staat te stellen te voldoen aan de Regeling financiële verantwoording Commissariaat voor de Media 2018. Hierdoor is de jaarrekening mogelijk niet geschikt voor andere doeleinden. Onze controleverklaring is derhalve uitsluitend bestemd voor het Commissariaat voor de Media en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en dient niet te worden verspreid aan of te worden gebruikt door anderen.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- voorwoord;
- inhoudsopgave
- kerncijfers Commissariaat voor de Media 2019;
- inleiding;
- toezicht in 2019;
- bedrijfsvoering, governance en toekomstbestendigheid.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van commissarissen is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag van het college van commissarissen en de overige gegevens, in overeenstemming met de Regeling financiële verantwoording Commissariaat voor de Media 2018.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN HET COLLEGE VAN COMMISSARISSEN VOOR DE JAARREKENING

Het college van commissarissen is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de Regeling financiële verantwoording Commissariaat voor de Media 2018 en de bepalingen van en krachtens de WNT. Het college van commissarissen is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals vermeld in de Regeling financiële verantwoording Commissariaat voor de Media 2018.

In dit kader is het college van commissarissen verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die college van commissarissen noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het college van commissarissen afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het college van commissarissen de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het college van commissarissen het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het college van commissarissen moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE CONTROLE VAN DE JAARREKENING

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate, maar geen absolute mate, van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Controleprotocol van het Commissariaat voor de Media in de Regeling financiële verantwoording Commissariaat voor de Media 2018, de Regeling controleprotocol WNT, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten, lasten en balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van commissarissen en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het college van commissarissen gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten;
- als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het college van commissarissen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij bevestigen aan het college van commissarissen dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het college over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Rotterdam, 10 maart 2020

MAZARS ACCOUNTANTS N.V.

w.g. drs. S. Boomman RA